

Edebiyat ve Çevre Sempozyumu

Bildiri Özetleri Kitabı
2022

KAPADOKYA
ÜNİVERSİTESİ
YAYINLARI

Edebiyat ve Çevre Sempozyumu

Bildiri Özetleri Kitabı

27-28 Mayıs 2022

Kapadokya Üniversitesi Yayınları: 47

ISBN: 978-605-4448-30-2

DOI: <https://doi.org/10.35250/kun/9786054448302>

URL: <https://hdl.handle.net/20.500.12695/1708>

© Ağustos 2022

Edebiyat ve Çevre Sempozyumu Bildiri Özetleri Kitabı

© Copyright, 2022, KAPADOKYA ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

Sertifika No: 43348

Bu eser [Creative Commons “BY-NC-SA” \(Atıf-GayriTicari-AynıLisanslaPaylaş\)](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/) Lisansı ile lisanslanmıştır.

Kapak Fotoğrafi: Mehmet Ayhan

Kapak Tasarım: Nazile Arda Çakır, Çağatay Sancar

Sayfa Tasarım: Duran Can Gazioğlu

Redaktör: Duran Can Gazioğlu

Bu kitap, ulusal düzeyde bir sempozyum olan “Edebiyat ve Çevre Sempozyumu” etkinliği kapsamında yayımlanmıştır. Yayımlanan bildiri özetleri, çift kör hakem tarafından yapılan değerlendirme sonucunda kabul edilmiştir. Bu kitapta yayımlanan tüm bildiri özetlerinin hukukî ve akademik sorumluluğu yazarlarına aittir.

50420 Mustafapaşa, Ürgüp, Nevşehir

yayinevi@kapadokya.edu.tr

kapadokyayayinlari.kapadokya.edu.tr

0(384) 353 5009

www.kapadokya.edu.tr

Edebiyat ve Çevre Sempozyumu

Bildiri Özetleri Kitabı

27-28 Mayıs 2022

DÜZENLEME KURULU

Prof. Dr. Beyhan KANTER/Mardin Artuklu Üniversitesi

Doç. Dr. Sinan AKILLI/Kapadokya Üniversitesi

Doç. Dr. Bahtiyar ASLAN/Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Nükhet OKUTAN DAVLETOV/Kapadokya Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Duygu OYLUBAŞ KATFAR/Kapadokya Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Halil İbrahim ÜNSER/Kapadokya Üniversitesi

Arş. Gör. Duran Can GAZİOĞLU/Kapadokya Üniversitesi

BİLİM KURULU

Prof. Dr. Gonca GÖKALP ALPASLAN/Hacettepe Üniversitesi

Prof. Dr. Beyhan KANTER/Mardin Artuklu Üniversitesi

Prof. Dr. Alaattin KARACA/Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Prof. Dr. İbrahim KAVAZ/Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi

Prof. Dr. Serpil OPPERMANN/Kapadokya Üniversitesi

Prof. Dr. Hakan Behcet SAZYEK/Kocaeli Üniversitesi

Prof. Dr. Nuran TEZCAN/Kapadokya Üniversitesi

Doç. Dr. Bahtiyar ASLAN/Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi

Doç. Dr. Günil Özlem AYAYDIN CEBE/Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Doç. Dr. Cem Yılmaz BUDAN/Kocaeli Üniversitesi

Doç. Dr. Özlem ÖĞÜT YAZICIOĞLU/Boğaziçi Üniversitesi

Doç. Dr. Fatih ŞAYHAN/Kafkas Üniversitesi

Doç. Dr. Zümre Gizem YILMAZ KARAHAN/Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Barış AĞIR/Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Berna AYAZ/Bandırma Onyedil Eylül Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Fatma AYKANAT/Kapadokya Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Gülşah GÖÇMEN/Aksaray Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Yusuf GÖKKAPLAN/Kapadokya Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Robabeh TAGHIZADEHZONUZ/Kapadokya Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Kerim Can YAZGÜNOĞLU/Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

AÇILIŞ KONUŞMALARI	ix
PROF. DR. NURAN TEZCAN'IN AÇILIŞ KONUŞMASI	x
GÜRSEL KORAT'IN AÇILIŞ KONUŞMASI	xi

BİLDİRİ ÖZETLERİ

1. OTURUM

GELENEKSEL EKOLOJİK BİLGİNİN KULLANILMASINA YÖNELİK HALK HEKİMLİĞİ VE HALK VETERİNERLİĞİNE DAİR BİR DEĞERLENDİRME: BALIKESİR ÖRNEĞİ	3
--	---

Berna AYAZ

GELENEKSEL BİLGİ VE KADİM BİTKİSEL ŞİFA KÜLTÜRÜ	5
---	---

Hatice Kübra UYGUR

ALEVÎ-BEKTÂŞÎ VELÂYETNÂMELERİ'NDE DOĞAL ÇEVRE UNSURLARI	7
---	---

Serdar GÜRÇAY

Aynur KOÇAK

GELENEKSEL EKOLOJİK BİLGİNİN KONYA'DAKİ TIBBÎ FOLKLOR UYGULAMALARINA YANSIMASI	10
---	----

Miyase GÜZEL

2. OTURUM

BAHÇEDEN BESLENEN BİR ŞİİR DÜNYASI: KLASİK TÜRK ŞİİRİ	13
---	----

Namık AÇIKGÖZ

ARDÂVÎRÂFNÂME'YE EKOELEŞTİREL BİR YAKLAŞIM	15
--	----

Sedat KARDAŞ

HÜSN Ü AŞK'TA YARATILIŞ FELSEFESİ VE BİYOÇEŞİTLİLİK	17
---	----

Dilek YALÇIN

Adem CAN

DİVAN ŞAİRİNİN DOĞA VE ÇEVRE ALGISI	19
---	----

Sibel AY

KLASİK TÜRK ŞİİRİNDE ANASIR-I ERBAANIN MAZMUN OLARAK KULLANIMI	21
--	----

Bahar YILMAZ

3. OTURUM

HALİDE EDİB ADIVAR'IN KUBBEDE KALAN HOŞ SADA HİKÂYESİNDE SESLERDEN MÜTEŞEKKİL KÜLTÜREL ÇEVRE	24
---	----

Mehmet Ragıp ETE

MUSTAFA KUTLU'NUN “CÜZ GÜLÜ” HİKÂYESİNE EKOELEŞTİREL BİR YAKLAŞIM	26
---	----

Buşra ATAKER GÜNEŞ

NECATİ CUMALI'NIN <i>SUSUZ YAZ</i> ADLI TİYATRO ESERİNİN EKOELEŞTİREL İNCELEMESİ	28
--	----

Şeyma KOCA

4. OTURUM

HAKAN BIÇAKCI'NIN <i>DOĞA TARİHİ</i> VE <i>UYKU SERSEMİ</i> ADLI ROMANLARININ KENT EKOELEŞTİRİSİ VE EKOFEMİNİZM YAKLAŞIMI İLE İNCELENMESİ	31
---	----

Filiz FERHATOĞLU

Gökçen BAYRAM

BUKET UZUNER'İN <i>UYUMSUZ DEFNE KAMAN'IN MACERALARI</i> ROMAN SERİSİNDE ŞAMANİZM VE ÇEVRE.....	33
---	----

Nükhet OKUTAN DAVLETOV

Timur B. DAVLETOV

T. ABDİ'NİN <i>SERGÜZEŞT-İ KALYOPİ</i> VE <i>SEYR-İ SERVİNAZ</i> ROMANLARINDA DOĞA, KADIN VE ŞEHİR	35
--	----

Gülçin OKTAY ERKOÇ

ZÜLFÜ LİVANELİ'NİN <i>SON ADA</i> ROMANINDA EKOLOJİK YIKIM TEMSİLLERİ VE GÜNÜMÜZÜN EKOLOJİK KAYGILARI	37
---	----

Şulenur BİLGİN

Cenk TAKIM

GÜLAYŞE KOÇAK'IN EKOLOJİK DİSTOPYASI <i>SİYAH KOKU</i> 'DA FELAKET VE KIYAMET SONRASI	39
---	----

Meltem DAĞCI

5. OTURUM

DENİZ KÜSTÜ VE DELİ İBRAM DİVANI ADLI ESERLERİN EKOELEŞTİREL DEĞERLENDİRİLMESİ.....	42
---	----

Filiz FERHATOĞLU

Gökçen BAYRAM

BERCİ KRİSTİN ÇÖP MASALLARI'NDA ÇEVREYE ALGI FENOMENOLOJİSİ ÜZERİNDEN BAKMAK: YERLEŞME(ME)NİN TEKİNSİZ VE SESSİZ DİLİ	44
---	----

Duygu OYLUBAŞ KATFAR

LATİFE TEKİN'İN <i>BERCİ KRİSTİN ÇÖP MASALLARI</i> ESERİNDEKİ TOKSİK ÇOCUK BEDENLERİ.....	46
---	----

Nilüfer DİNÇ DEMİROK

<i>SON ADA</i> VE <i>SON ADA'NIN ÇOCUKLARI</i> ADLI ROMANLAR EKSENİNDE EDEBİYAT VE EKOELEŞTİRİ	48
--	----

Göksu KOÇ

6. OTURUM

EDEBİYAT VE MEDENİYET İLİŞKİSİNİN ESTETİK BOYUTU: ŞİİR VE ŞEHİR KÜLTÜRÜ	51
---	----

İbrahim KAVAZ

TÜRK EFSANELERİ VE ÇEVRE BİLİNCİ.....	53
---------------------------------------	----

Şakire BALIKÇI

ALTAY DESTANLARINDA GELENEKSEL EKOLOJİK BİLGİ	55
---	----

Gülnaz ÇETİNKAYA

ÇEVRE-KÜLTÜR İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA TÜRK DESTANLARINDA HAYVANLARIN ROLÜ VE ÖNEMİ.....	58
--	----

Muhammet Nuri CEYLAN

7. OTURUM

TÜRK EDEBİYATINDA ÇEVRECİ AKIMLARIN İZLERİ: EKOFEMİNİZM VE EKOMARKSİZM	61
--	----

Halil İbrahim ÜNSER

AHMET MUHİP DIRANAS'IN ŞİİRLERİNDE TABİAT DUYARLIĞI.....	64
--	----

Taner NAMLI

MODERN TÜRK ŞİİRİNDE EKOLOJİK ORTAM.....	66
--	----

Ahmet KARAKUŞ

EKOELEŞTİREL KURAM BAĞLAMINDA ÂŞIK ŞİİRLERİNE BİR BAKIŞ: 2021 ORMAN YANGINLARI ÖRNEĞİ.....	68
--	----

Beyza Betül BARGIN

Nur KESKİN

AÇILIŞ KONUŞMALARI

PROF. DR. NURAN TEZCAN'IN AÇILIŞ KONUŞMASI

Değerli bilim insanları, değerli katılımcılar, sevgili öğrenciler. Bilimin teknikle, teknolojiyle özdeşleştiği bir çağda yaşıyoruz. Tekniğin getirdiği baş döndürücü olanaklar aynı zamanda bizi, bizi var eden doğadan koparıyor. Doğa tehdit altında. Başta insan olmak üzere tüm canlılar tehdit altında.

Doğaya karşı bilinçlenmenin ana yollarından biri kaynağını doğadan alan edebiyattır. Bu açıdan baktığımızda edebiyatın ne denli doğayla iç içe olduğunu görüyoruz. Bu şaşırtıcı bağ, günümüz insanını doğaya karşı bilinçlenmede edebiyata yeni bir işlev yüklemiştir. Bunu eko-yazın, eko-kurgu, eko-feminist edebiyat kavramlarıyla adlandırıyoruz. Çağdaş edebiyata yüklenen bu işlev, aynı zamanda doğaya karşı bilinçlenmek için edebiyatın vazgeçilmezliğini gösteriyor. İşte bu amaçla çevreci beşerî bilimleri kendine misyon edinmiş olan Kapadokya Üniversitesi Beşeri Bilimler Fakültesi, bu yıl Edebiyat ve Çevre Sempozyumu düzenlemiştir.

Bu sempozyumda doğa karşısında yeniden bilinçlenmeye önemli katkılar sunacağına inandığım siz değerli bilim insanlarına hoş geldiniz diyorum. Bu sempozyum, aynı zamanda geçmiş ve günümüz edebiyatına yeni bir inceleme alanı açmaktadır ve açacaktır. Bu son derece bilinçli ve öncü etkinliği düzenleyen ve siz seçkin bilim insanlarını bir araya getiren Düzenleme Kurulu'na, başta Rektör Yardımcımız Prof. Dr. Vesile ŞENOL, Üniversitemiz Genel Koordinatörü Dr. Öğr. Üyesi Halil İbrahim ÜNSER olmak üzere Üniversitemizin çevreci etkinliklerinin öncüsü olan Dekan Yardımcımız Doç Dr. Sinan AKILLI'ya, Türk Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkanımız Dr. Öğr. Üyesi Duygu OYLUBAŞ KATFAR'a, Araştırma Görevlimiz Duran Can GAZİOĞLU'na ve tüm emeği geçenlere teşekkür ediyorum. Ve bu seçkin etkinliğe olanak veren Kapadokya Üniversitesine, Rektörümüz Prof. Dr. Hasan Ali Karasar'ın şahsında teşekkür ediyoruz. Tekrar hoş geldiniz. Hepinize başarı dileklerimle saygılar sunuyorum.

Beşeri Bilimler Fakültesi Dekanı

Prof. Dr. Nuran TEZCAN

GÜRSEL KORAT'IN AÇILIŞ KONUŞMASI

Sevgili arkadaşlarım, hepinize günaydın. Edebiyat ve çevre konulu bir sempozyumda Kapadokya'ya yıllarını vermiş ve Kapadokya'yı edebî bir şahsiyet hâline getirmiş bir yazarı açılış konuşmasına davet ettiğiniz için çok teşekkür ederim.

Edebiyat ve çevre konusunda sanatçının dört unsura göre davrandığını düşündüm. Bunlardan birincisi, *edebiyata konu olan somut çevredir*. Edebiyatçı somut çevreyi yazmakta ve onu işlemektedir. Dolayısıyla bu noktada bir bilginden farklı değildir. Ama bu, edebiyat mıdır? Hayır. Yani bilimle ortak olduğumuz nokta edebiyatı edebiyat yapmaz. Fiziki çevreyi fark etmek, fiziki çevre sorunlarını fark etmek edebiyatçının edebiyatçı olduğu nokta değildir.

İkincisi *edebiyata konu olan hayalî ve tarihî çevredir*. Fiziki çevre dışında hep yaşayan çevreyi ve üstelik hayalî çevreyi de anlatabiliriz, bu da ikinci maddedir. Edebiyatçı bir bilginle bu noktada da ortaktır. Fakat bu iki madde, yani gerek somut çevreyi yazmak gerek hayalî, tarihî çevreyi yazmak edebiyatçı olmadan da pekâlâ uğraşılabilen bir alan olduğu için, herhangi bir şekilde edebiyatçının varlık nedeni olamaz.

Üçüncü maddeden itibaren edebiyatçının var oluş koşulları ortaya çıkmaya başlıyor. Bu, *edebiyatçının kendi başına var ettiği sosyal çevre*, yani edebiyatçının yarattığı bir çevre anlamına gelir. Bu konuda belirli bir örnek var mı sorusuna şu yanıt verilebilir: Edebiyatçı doğayı ve orada yaşayanları yazdığı zaman zaten yazınsal bir çevre yaratır. Üstelik yazarlar olmayan çevreleri yaratma konusunda epeyce maharetlidir. Thomas Hardy'nin Wessex bölgesini, Güney İngiltere'yi yazması ve orayı âdeta yeniden yaratması dikkat çekici bir örnektir. Hatta İngiliz ressamlarının bir zaman önce şatolar, göller ve fundalıklar yapmaları ve aristokratların da bunlara bakarak o şatolardan sipariş vermeleri gibi tarihsel örnekleri hatırlarsak, edebiyatçıların verili olan ortamı edebî bir şahsiyete dönüştürdüklerini, edebiyatın konusu hâline getirdiklerini fark ederiz. Acaba yazarlar karakterleri, doğayı veya bir nesneyi yaratabilir mi? Yazarlar hiç yoktan bir dünya yaratabilir mi? Bu sorular çok önemli olmakla birlikte bir yazarın edebiyatçı olmasına yetmez. Edebiyatçının aslında dördüncü maddeye ihtiyacı var. Bana bunu düşünmek zorunda bırakan Halil İbrahim ÜNSER'i burada anmam gerek. O buluşu sizinle paylaşmak isterim.

Şöyle söyleyelim, edebiyatçı neyle kendisini var eder? Karakterle var eder. Karakter yoksa edebî anlatı yoktur. Dördüncü maddemiz budur ve vargımızı buradan açıklayabiliriz.

Baştan düşünelim: Karakter yoksa deneme ya da ağırlıkla bilimsel anlatı vardır, demiştik. Hayalî ve tarihî çevreyi bilimsel çalışma için gerekli saymış, üçüncü maddeyle birlikte, yani bir yazar hayalî bir edebî çevre yaratıyorsa edebiyatçı olmaya başlar, demiştik. Dördüncü maddede karakter var ve şu soruya yanıt verir: Yazar karakter yaratmalı ve karakterle kendi dışı vurmalıdır. İşte “buluş” saydığım şey, “Karakter cisimleşmiş çevredir.” sözüyle ifade ettiğim yargıdır. *Kalenderîye*’yi okuyanlar bilecektir, diğer Kapadokya serisini okuyanlar da bilecektir: Romanlarımı en az otuz harfle yazdığım bir dünya da geçer: Böyle bir dünya Kapadokya’ya bakılarak yeniden kurulmuştur. Türkçenin nazal n’si burada yer alır. “U” ve “o” gibi harflerin üzerine inceltme işaretleri koyarak başka sesler elde ettiğim de söylenmelidir. Bu, yirmi dokuz harfî yetersiz bulduğumdan değildir; ben edebiyatçının çeşitli eksantriklikler yapmasını da düşündüğüm için en az otuz harfle yazarak ve üstelik sözel olarak ifade ettiğim karakterleri olduğu gibi göstermeye çalışarak bir yere vardım. Edebiyatçı çevreyi yeniden kurmalı ve çevrenin somutlaştığı şeyi bulmasına yardım etmeli, sözümün arkasındayım: Bu, karakterdir. Üstelik karakterde, hayalî sosyal çevre de içerilidir.

Edebiyatta, karakterler genellikle sınıfsal olarak seçilmekte, bu sınıflar da aristokratlar ve üst katmanlar olmaktadır: Padişahlar, sultanlar, vezirler vs. falan. Oysa toplumsal çevre söz konusu olduğunda her toplumsal katmandan insanın düşünüldüğü bir dünyanın anlatılması gerekir ve bu durum sanatsal ürüne olağanüstü bir farklılık getirecektir. Ben edebiyatımda sultanları, beyleri, padişahları değil tam tersine tüm halkı ve tabii içinde üst sınıfların da bulunduğu bir dünyayı koydum. Bu bir ideolojik bakış açısıdır ve bir yaklaşım biçimidir.

Çevreye bir bütün olarak bakılmalıdır. Bütün dünyanın bu bütüne sahip çıkacağını ummalıyız. Maalesef bizim edebiyat eğitimimizde Batı lanetlenmiştir, yalnızca siyasi ve saldırgan bir Batı düşünülür. Her Batı dediğinde kapitalizmi bununla eşleştiren, Madam Curie’nin, Dante veya Shakespeare’in de Batılı olduğunu akla getirmeyen ve sanki Doğu’nun sömürgeci kapitalizmi yokmuş gibi davranan bir edebiyat çerçevesi içerisinde yaşıyoruz. Ben buna kökten itiraz ederek içinde bulunduğumuz toplumun ve dünyanın Kudüs merkezli üç din söz konusu olduğunda Batı felsefesine dâhil olduğunu düşünüyorum, en azından felsefe tarihi zaten bize bunu söylemektedir. Batı felsefesi tarihi içerisinde İbn-i Rüşd nerededir Allah aşkına?

Osmanlı İmparatorluğu nerededir? Bu soruları kendime sorarak yola çıktım: Selçuklular kendilerine Rumi (Romalı) demişler zaten. Osmanlı şairleri kendilerine “Eş’arı Rum” demişler. Rumeli’imiz olmuş üstelik. Bunlardan hareketle ben tarihe başka bir gözle baktım. Bildiğimiz insan yaşantılarını ve dilsel birikimini gözden geçirdim ve dilin bir karakteri ele vermede en önemli araç olduğunu gördüm. Turkofon gayrimüslimler bana çok şey anlatmış oldu. Türkçeyi bilmeden Anadolu’ya kaçmak zorunda kalan pek çok Müslüman’ın yaşadıklarını düşününce de aynı durum önünde olduğumu anlıyordum. Sonra bu insanların kurdukları yeni çevreleri düşündüm, yalnızca göç yüzünden değil mimari açıdan da sorunlar içinde olduğumuzu gördüm. Üstelik ekolojiyi yazmaya Şamanistleri anlamaya ve antropolojik tarihe kadar çok şeye baktım. Çevre sorunlarının önemli olduğunu söylemeyen mi var Allah aşkına! Bu konuda hem fikir değil miyiz zaten? Bu durum bize edebiyat söz konusu olduğunda insansız bir doğayı anlatmakla yetinen, anılarla sınırlı, etnolojik dokümanlar elde etmeye dayanan bir şeyle sınırlandırılmayacağımızı göstermiyor mu?

Karakter nedir? Bu soruyu sorarak işe başlamak gerekir. Kapadokya, Çukurova, Roma veya New York kendini nasıl ifade eder? *Suç ve Ceza*’da Raskolnikov’u doğrudan doğruya çevresel koşullar içerisinde mi anlarız yalnızca? Aynı zamanda karakter olarak Petersburg’u tanımaz mıyız? Şuna inanıyorum ki, edebiyat doğrudan doğruya kendini çevreyle dille ve karakterle ifade eder. Bunları düşünmeyen, bunlarla var olmayan edebiyat ideolojik kalır ve hep fetih gibi şeylerle uğraşır. Bu nedenle, gerçekte bizim dünyamızın başka türlü şekillendiğini Kapadokya Dörtlüsü ile ortaya koymaya çalıştım. Dileyenler Kapadokya konulu edebî şahsiyetle ve bir karakter olarak Kapadokyalılarla orada da tanışabilirler.

Bu sempozyumun tüm çalışanlara başarılar ve mutluluklar getirmesini dilerim. Sorularınızı daha sonra başka vesilelerle cevap vereceğimi umuyorum, hepinize sevgilerimi sunarım, saygılarla.

Gürsel KORAT

BİLDİRİ ÖZETLERİ

1. OTURUM

GELENEKSEL EKOLOJİK BİLGİNİN KULLANILMASINA YÖNELİK HALK HEKİMLİĞİ VE HALK VETERİNERLİĞİNE DAİR BİR DEĞERLENDİRME: BALIKESİR ÖRNEĞİ

Berna AYAZ*

Özet

“İlkel” insan ile “modern” insanı ayıran en önemli farklardan biri doğayı ve çevreyi algılayış biçimleridir. “İlkel” insan doğanın bir parçası olduğunu düşünürken “modern” insan doğaya hükmetmeye çalışır ve çoğunlukla da onun bir parçası olduğunu unuttur. “İlkel” insan doğayı gözleyen, ondan öğrenendir. “Modern” insan ise onu kendi yaşam döngüsüne katmaya çalışandır. Topluların yaşayış biçimleri onların geleneksel bilgiyi aktarma amaç ve şekillerini de belirlemektedir. Avcı-toplayıcı, göçebe ya da tarım ve hayvancılıkla uğraşan, kırsalda yaşayan bireylerin ihtiyaçlarını karşılama olanakları sınırlıdır. Bu nedenle içinde yaşadıkları doğayı iyi gözlemlemek, tanımak ve sahip olduğu bilgiyi yaşamına uyarlamak zorundadır. Geleneksel ekolojik bilgi de bireylerin uzun gözlem ve deneyimleri sonucu edindikleri ve kendilerinden sonra gelecek kuşaklara aktardıkları bir bütündür. Çevreyle biyolojik anlamda bütün olan insanın, kültürel anlamda da deneyim ve gözlemlerini pratik ve uygulamalara aktarması kaçınılmazdır. Bu aktarım bireyin yaşadığı toplum yapısına ve ekolojisine uygun bilgi birikimi, pratik ve uygulamayı da beraberinde getirir. Bu ekolojik bilgi daha önceki kuşaklar tarafından denendiği için güvenlidir. Bu bilgiyi kullanmak yaşamın devamı için de gereklidir. Kendi yaşamlarıyla birlikte besledikleri hayvanların, yetiştirdikleri ya da yetişen bitkilerin devamlılığın sağlanması tarım ve hayvancılıkla geçinen topluluklar için hayati öneme haizdir. Bu anlamda öğrenilen ve aktarılan ekolojik bilgi yaşam döngüsünün temel zincirini oluşturmaktadır. Geleneksel ekolojik bilgi, halk hekimliği, halk veterinerliği, halk inançları, halk takvimi, halk ekonomisi ve halk mimarisi gibi halkbiliminin araştırma kadroları ile yakından ilişkilidir. Bu çalışmada Balıkesir yöresinde yer alan geleneksel ekolojik bilgi, halk hekimliği ve halk veterinerliği çerçevesinde değerlendirilecektir. Geleneksel ekolojik bilgi bağlamında halk hekimliği ve halk veterinerliğine dair verilerin aktarım ve kullanım yöntemlerine de değinilecektir. Çalışma için Balıkesir yöresinden derlenmiş veriler kullanılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Ekoloji, geleneksel ekolojik bilgi, halk hekimliği, halk veterinerliği, Balıkesir.

AN EVALUATION ON FOLK MEDICINE AND FOLK VETERINARY MEDICINE FOR USE OF CONVENTIONAL ECOLOGICAL KNOWLEDGE: A CASE OF BALIKESİR

Abstract

One of the most important factors that differ a “primitive” human from a “modern” human is the way of perceiving the nature and environment. A “primitive” human thinks that they are part of the nature while a modern “human” attempts to dominate the nature and, most of time, forgets that they are part of the nature. A “primitive” human is the one that observes and take lessons from the nature. A “modern” human, on the other hand, is the one

* Dr. Öğr. Üyesi, Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türk Halk Edebiyatı Anabilim Dalı, E-posta: bayaz@bandirma.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5712-1159

that tries to get it into their own cycle of life. The way of life of a community determines why and how it transfers the conventional knowledge. The facilities of an individual who is a hunter & gatherer, nomad, farmer or breeder living in a rural area to meet their needs are limited. Therefore, they need to better observe and know about the nature in which they live, and adapt the knowledge they have into their lives. Conventional ecological knowledge is a whole that they obtain as a result of a long period of observations and experiences and that they transfer to the next generations. It is inevitable for a person who is biologically integrated with the nature to transfer their cultural observations and experiences to their practices and applications. This transfer comes with accumulation of knowledge, practices and applications suitable for the structure and ecology of the society the individual lives in. This ecological knowledge is safe since it has been tried by the previous generations. It is necessary to use this knowledge to survive. It is crucial for the societies that depend on breeding and agriculture for living to ensure the continuity of the animals they breed and the plants they grow as part of their own lives. Thus, the ecological knowledge learned and transferred constitute the fundamental chain of the life cycle. Conventional ecological knowledge is closely associated with the subjects of folklore research such as folk medicine, folk veterinary medicine, folk beliefs, folk calendar, folk economy and folk architecture. This study is to evaluate the conventional ecological knowledge in Balıkesir in respect of folk medicine and folk veterinary medicine. It also discusses the ways of transferring and using such data concerning folk medicine and folk veterinary medicine in respect of conventional ecological knowledge. Data collected in Balıkesir are used for the study.

Key Words: Ecology, conventional ecological knowledge, folk medicine, folk veterinary medicine, Balıkesir.

GELENEKSEL BİLGİ VE KADİM BİTKİSEL ŞİFA KÜLTÜRÜ¹

Hatice Kübra UYGUR*

Özet

Bu çalışmanın temelinde yatan araştırma problemi geleneksel hekimlik uygulamalarından kadim şifa olarak ele alınan ‘bitkisel hekimlik uygulamaları’, ‘geleneksel bilgi’ (GEB) kavramı esas alınarak değerlendirilecektir. Çalışmada geleneksel bilgi ve kadim şifa kültürü kavramları eleştirel bir yaklaşımdan taviz vermeden ve önyargılara da teslim olmadan ele almak amaçlanmaktadır. Bu nedenle kapsayıcı olduğu düşünülen “geleneksel bilgi” kavramı çalışmanın kuramsal alt yapısı için esas alınmıştır. Geleneksel bilginin nesiller arası aktarımı ve dönüşümünün temelinde sağaltım pratiklerinin toplumdaki ve kültürden bağımsız olmadığı bilinmektedir. Dolayısıyla bu tespit anakronik bir şekilde yargıda bulunmayı değil, anlamayı gerektirir. Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) çalışmalarının gösterdiği gibi dünyada geleceğe ve onun deneyimine verilen önemin artması ile konuya ilgi artmıştır. Bu alanla ilgili çok daha kapsamlı çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. ‘Kültürel miras’ kavramının yeniden gözden geçirilmesiyle birlikte folklorun ‘fikri mülkiyet hakları’ ve ‘geleneksel ifadeler’e dair argümanları önem kazanmıştır.

Geleneksel bilgi, sınırlarının belirlenmesi güç bir kavramdır. Geleneksel bilgi, genel anlamda bilgi içeriğinin kendisinin yanı sıra geleneksel bilgi ile ilişkili ayırt edici işaretler ve semboller de dâhil olmak üzere geleneksel kültürel ifadeleri kapsamaktadır. Daha dar anlamda ise “geleneksel bilgi”, geleneksel bağlamdaki fikirler ve faaliyetlerinden kaynaklanan bilgileri ifade eder. Geleneksel ve ekolojik bilgi sözcüklerinin kendileri belirsiz olduğundan, terim zorunlu olarak belirsizdir.

İnsanoğlu bitkisel halk hekimliği uygulamalarında kullanılan bitkiler açısından oldukça geniş alana sahip olmanın yanı sıra kadim şifalı bitkilerden yararlanma konusunda derin bir tecrübeye sahiptir. Özellikle bitkisel halk hekimliğine ait bilgilerin nesilden nesile aktarımı sayesinde günümüze kadar gelebildiği göz önüne alındığında gündelik hayatımızda kullandığımız bitkilerin koruyucu ve tedavi edici özelliklerini ön plana çıkararak incelemesinin gerekliliği ve önemi aşikârdır.

Çalışmaya dair bulgular geleneksel bilgi ve kadim şifa kültürü perspektifinden değerlendirilmiştir. Bitkiler ve etrafında oluşan tüm kültür, bizlere bir bitkinin “sadece gıda, ilaç ya da diğer kullanımları ile onunla ilişkili efsane ve semboller gibi bilgilerini değil, eko-sistemin bozulmadan sürmesi için uygun toplama, işleme yöntemlerini de öğretebilir.” Dolayısıyla bir bitkinin yetiştiği toplumun kültürüne ve yaşam tarzına ait bilgilere sahip olmak aynı zamanda geçmişin bilgisine de tecrübesine de sahip olunabileceği anlamına gelmektedir.

¹ Bu çalışma MAÜ.BAP.20.EF.007 Halk Hekimliği Uygulamalarına İşlevsel Bir Yaklaşım: Mardin Örneği adlı BAP projesi tarafından desteklenmiştir.

* Dr. Öğr. Üyesi, Mardin Artuklu Üniversitesi, E-posta: uygur_haticekubra@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-6549-9218

Bu çalışmada bir toplumun kültürel özelliklerini, geleneklerini yansıtan geleneksel hekimlik uygulamalarından olan bitkisel hekimliğin geleneksel bilgi olarak günümüze kadar gelebilmesinin önemi halkbilimsel yöntemle ele alınmıştır.

Anahtar Sözcükler: Geleneksel bilgi, geleneksel hekimlik, bitkisel hekimlik, şifa.

TRADITIONAL KNOWLEDGE AND ANCIENT HERBAL HEALING CULTURE

Abstract

The research problem underlying this study will be evaluated based on the concept of 'herbal medicine practices', 'traditional knowledge' (GEB), which is considered as ancient healing from traditional medicine practices.. In this study, it is aimed to deal with the concepts of traditional knowledge and ancient healing culture without compromising a critical approach and without surrendering to prejudices. For this reason, the concept of traditional knowledge, which is thought to be inclusive, was taken as the basis for the theoretical structure of the study. It is known that on the basis of the transfer and transformation of traditional knowledge between generations, treatment practices are not independent of society and culture. This assertion requires understanding, rather than making an anachronistic judgment. As the work of the World Intellectual Property Organization (WIPO) shows, the interest in the topic has increased with the increasing importance given to traditions and the experience of traditions. More extensive work has been conducted on this topic. With the revision of the concept of cultural heritage, arguments about the intellectual property rights of folklore and traditional expressions gained importance.

Traditional knowledge is a difficult concept to define. Traditional knowledge encompasses traditional cultural expressions, including the distinctive signs and symbols associated with traditional knowledge, as well as the content of information itself. In a narrower sense, traditional knowledge refers to knowledge arising from ideas and activities in a traditional context. The term is understandably vague, since the words traditional knowledge and ecological knowledge are themselves ambiguous.

In addition to having a wide area in terms of plants used in herbal folk medicine practices, mankind has a deep experience in utilizing ancient medicinal plants. Given that the knowledge of herbal folk medicine has survived until now thanks to its transfer from generation to generation, it is obvious that examining the protective and therapeutic properties of the plants we use in our daily lives is necessary and important.

The findings of the study were evaluated from the perspective of traditional knowledge and ancient healing culture. Plants and the entire culture around them can teach us not only about the uses of a plant, for example as food and medicine, and the legends and symbols about it, but also about appropriate collection and processing methods to keep the ecosystem intact. Therefore, having information about the culture and lifestyle of the society in which a plant grows means that one can have the knowledge and experience of the past at the same time.

In this study, the importance of herbal medicine, which is one of the traditional medicine practices that reflect the cultural characteristics and traditions of a society, has been discussed with the folkloric method.

Key Words: Traditional knowledge, traditional medicine, herbal medicine, healing.

ALEVÎ-BEKTÂŞÎ VELÂYETNÂMELERİ'NDE DOĞAL ÇEVRE UNSURLARI

Serdar GÜRÇAY*

Aynur KOÇAK**

Özet

Bu çalışmada, Alevî-Bektâşî geleneğinin kolektif hafızasını ihtiva eden velâyetnâme eserlerinde bulunan doğal çevre unsurları tespit edilecek ve bu unsurların gelenekteki yeri ve önemi üzerinde durulacaktır. Alevî-Bektâşî velâyetnâmeleri, veli olarak adlandırılan eren-dervişlerin yaşamlarını, yaşadıkları olağanüstü/mistik olayları, tariklerini yayma çabalarını ve bu uğurda karşılaştıkları olayları şifahi bir nitelikte ya manzum ya da çoğu kez eski Türk inançları ile harmanlayarak mitolojik birtakım unsurların da karıştığı masalımsı, destansı ve menâkıb türünde ele alındığı eserlerdir. “Kolonizatör Türk Dervişler” olarak bilinen ve Horasan kanalıyla senkretik Anadolu İslam’ını ve Balkan Bektaşiliğini ortaya çıkaran bu dervişân zümresi, doğayı ve doğadaki nesneleri kültleştirmiş; onlara ayrıca ihtimam göstermiştir. Zira Horasan, başlı başına çok kültürlü ve çok dinli bir yapıya sahiptir. Bu yapı, Türklerin arkaik inanışlarından olan Şamanizm’den Budizm’e, Hinduizm’e, Hristiyanlığa, Yahudiliğe, muhtelif felsefî doktrine ve kültlere kapı aralamış, benzeşen ve faydalı gördükleri âdet ve inamları bünyelerine katmakta bir sakınca görmemişlerdir. Gelenek çerçevesinde kültler başlı başına kutsala saygının tezahür ettiği unsurlardır. Doğa, en genel tanımıyla, ilahî irade vesilesiyle kâinatın, kaostan kozmoza geçişi sırasında, insan müdahalesi olmadan oluşan unsurların bütünü olarak tanımlanabilir. Makro ölçekten mikro ölçeğe göre bu hâkim semboller; evren; astral kültlerden Güneş, Ay ve yıldızlar; doğa olayları; evreni oluşturan aslı elementler (anâsır-ı erbaa); okyanuslar, dağlar ve çeşitli boylarda canlılardan müteşekkil gerçek nesnelerin bütününe tekabül eder. Toplumlar; doğanın nesnel varlığını kabul ettikten sonra, doğada bulunan nesneleri anlamlandırmışlardır. Bunu da kendi varoluşlarının sürekliliği için yapmışlardır. Çalışmamızda, Türk-İslâm erenlerinin önde gelenlerinden “Hacı Bektâş-ı Veli”nin anlatıldığı ve Türkiye Diyanet Vakfı tarafından basılan Hamîye Duran’ın transkripsiyonlu “*Velâyetnâme*” metni, “Sultân Şücâ’e’-d-din”, “Abdâl Mûsâ”, “Koyun Baba” ve “Od’man Baba”nın velâyetnâmeleri incelenmiştir. Bahsi geçen velâyetnâme eserlerinin taranması neticesinde “ağaç, ateş, dağ/tepe, su, taş, toprak” gibi doğal unsurlar karşımıza çıkmıştır. Tüm bu unsurların gelenekteki yeri hem velâyetnâmelerin teolojik bağlamında hem de karşılaştırmalı mitoloji, sosyoloji, psikoloji, etnografya gibi beşerî bilimlerin verileri ışığında irdelenmiştir. Kimi zaman bu unsurların olayların gidişatında birer yardımcı karakter oldukları kimi zamansa ana karaktere dönüşebildikleri ifade edilecektir. Bunun yanı sıra, doğanın korunmasına ilişkin olarak balık (su kuşlarını) tutmanın yanlış olduğunun ifade edilmesi, canlı-cansız her nesneye saygı duyulması gerektiği; zira devriye kuramına göre her nesnenin bir gün mutlaka özüne döneceğinden hareketle murdar nesne olmaması ve her cansız nesnenin de bir ruha sahip olduğu (animizm) inanışları anlatılarda en göze çarpan öğelerden olup ilgili pasajlardan hareketle

* Arş. Gör. Dr., İstanbul Aydın Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, E-posta: serdargurcay@aydin.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1412-7910

** Prof. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, E-posta: aynurnazkocak@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-9555-1088

değınilecektir. Doğa ve ona ait unsurlar geleneğin ritüellerinde de yer bulmuştur. Doğanın sonsuz döngüsünün taklidinden ileri gelen semah, Sultan Nevruz'un kült nesnesi olan ateş, bu unsurlara verilebilecek örneklerden olup geleneğin temel düsturlarından olan “doğaya ve çevreye saygı anlayışı”na değişik açılardan bakılması hedeflenmektedir.

Anahtar Sözcükler: Alevî-Bektâşî, çevre, doğa, kült, velâyetnâme.

NATURAL ENVIRONMENTAL ELEMENTS IN ALEVI-BEKTASHI HAGIOGRAPHIES

Abstract

In this study, “natural environmental elements” will be determined in the selected “hagiography” works which are the collective memory of Alevi-Bektashi tradition. In addition, the study will focus on the place and importance of these elements. Alevi and Bektashi hagiographies are about Dervishes, who are called “Veli”. These works explain; the lives of the dervishes; the extraordinary / mystical events they experience; their efforts to spread their ways/belief and the events they encountered for this purpose. Hagiographies are either “verbal and poetic” or “written and fabulous” (epic/mythological) while blending with old Turkish beliefs. The addressed dervishes are also known as “Colonizer Turkish Dervishes”. They reveal the Syncretic Anatolian Islam and the Balkan Bektashism through Khorasan. They also cultured the nature and the objects in nature by showing attention to them. Furthermore, Khorasan is multicultural and has a structure consisting multiple religions. This structure remained open to various philosophical doctrines and cults such as Buddhism, Hinduism, Christianity, Judaism and Shamanism, which is one of the archaic beliefs of Turks. The structure incorporated the customs and beliefs which are similar and beneficial. For tradition, cults are in themselves the manifestations of reverence for the sacred. Nature, in its most general definition, can be defined as the whole of the elements that formed during the transition of the universe from chaos to cosmos, by divine will, without human intervention. From macro scale to micro scale, relevant dominant symbols are; the universe; Sun, Moon and stars from astral cults; natural events; the essential elements that make up the universe (anâsır-ı erbaa); whole of the real objects consisting of oceans, mountains and living things of various sizes. Societies, after accepting the objective existence of nature, gave meanings to the objects found in nature. They did this for the continuity of their own existence. In our study, the transcription of Hamiye Duran's “Hagiography of Hacı Bektâş-ı Veli”, “Sultan Şüca'e'd-din”, “Abdâl Mûsâ”, “Koyun Baba” and “Odman Baba” hagiographies have been examined. As a result of scanning the aforementioned hagiography works, we came across natural elements such as “tree, fire, mountain/hill, water, stone, soil”. The place of all these elements in the tradition has been examined both in the theological context of hagiographies and with the data of comparative mythology, sociology, psychology and ethnography. It will be stated that sometimes these elements are auxiliary characters in the course of events and sometimes they turn into a main character. Moreover, it will be mentioned based on the relevant passages that; nature shall be preserved thus as an example fishing is wrong; every object must be respected because according to the theory of circulation (devir) that every object shall not get degenerated as they will eventually return to their source and every nonliving object actually have a soul (animism). These are some of the most prominent element in the narratives. Nature and its elements also took place in Alevi-Bektashi rituals.

Semah, which is an imitation of the endless cycle of nature; *fire*, the cult object of Sultan Nevruz are examples of these elements. It is aimed to look at the “respecting nature and environment” from different perspectives, which is the basis of the tradition.

Key Words: Alevi-Bektashi, Environment, Nature, Cult, Hagiography.

GELENEKSEL EKOLOJİK BİLGİNİN KONYA'DAKİ TIBBÎ FOLKLOR UYGULAMALARINA YANSIMASI

Miyase GÜZEL *

Özet

Tıbbî folklorun kahramanları olan insanlar, hayvanlar ve bitkiler “ortak bilinç tasavvuru” sonucunda hekimlik uygulamalarında aktiftir. İlkel insandan itibaren benzer zihin özellikleri sergileyen bireylerin davranışları Jung’un ifade ettiği gibi “kolektif bilinçdışı” yani farkında olmadan kodlanan davranışlar bütünüdür. Ruhsal yapı bilinçli ve bilinçdışı olarak bütün duygu, düşünce ve davranışları kapsamaktadır. Benzer sorunlarda benzer düşünceler ve yöntemler üretmenin bir sonucu olan hekimlik uygulamaları, ortak zihin yapısının mahsulleridir. Geleneksel tedavi yöntemleriyle bağlantılı olan geleneksel ekolojik bilgi, WIPO tanımına göre “geleneksel bağlamda atalardan miras olarak alınıp nesilden nesle aktarılan, yerli ve yerel toplulukların geleneksel yaşam tarzlarının bir parçası olan bilgi, teknik bilgi, beceri, inovasyon ve uygulamalar” olarak tanımlanmıştır.

Bugün “Geleneksel Ekolojik Bilgi (GEB)” olarak adlandırılan bu tecrübeler, araştırmacılar tarafından ilgi görmeye devam etmektedir. Geleneksel ekolojik bilgi, binlerce yıllık deneyimleri ve bilgileri içermektedir. R.E. Johannes geleneksel ekolojik bilginin 4 temel bileşenini tasnif, mekân, mevsimler ve sosyal çevre çerçevesinde ortaya koymuştur. Bunun sonucunda tıbbî folklor uygulamalarında da insanlar tarafından hayvansal, madensel ve bitkisel materyallerin kullanımı yaygındır.

Halk hekimliği, gözlemler ve tecrübeler birikimidir. Bugün geçerliliğini korumaya devam etmektedir. Köy ve kasabalarda hasta olan bireylerin tedavisi için anında doktora ulaşılamamakta, öncelikle halk hekimliği yöntemlerine başvurulmaktadır. Halk hekimliği uygulamalarına insanlar farklı nedenlerle yönelmektedir. Örneğin Konya’da halk hekimliği ile ilgili eski inanç ve gelenekler mistik tedavi yöntemleri olarak etkisini devam ettirmektedir. Geçmişteki halk hekimliği uygulamaları hakkında bilgi ve tecrübesi olan insanlar, aynı veya benzeri hastalıklarla karşılaştıklarında tecrübelerini ortaya koyarak rahatsızlıkları gidermeye çalışır. Bu konuda aynı toplumdaki insan bakiyesi, iş birliği kurarak hastalığı sağaltır. Özellikle ocak sahibi kimseler, bildiklerini yeni nesillere aktarmaya devam etmektedir. Bu çalışmada Konya merkezde ocaklı kişilerden derlenen tıbbî folklor uygulamaları, ocaklı bireylerin bu tedavi oturumları hakkındaki görüş ve yöntemleri geleneksel ekolojik bilgi bağlamında değerlendirilecektir.

Anahtar Sözcükler: Geleneksel ekolojik bilgi, halk hekimliği, Konya, tıbbî folklor.

* Öğretim Görevlisi, Selçuk Üniversitesi, E-posta: miyase.guzel@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-0588-877X

REFLECTION OF TRADITIONAL ECOLOGICAL KNOWLEDGE ON MEDICAL FOLKLORE PRACTICES IN KONYA

Abstract

People, animals and plants, the hero of medical folklore, are active in medical practices as a result of the “common consciousness imagination”. Behaviors of individuals exhibiting similar mental characteristics since primitive humans. Jung stated that “collective unconscious” that whole of behaviors that are unconsciously coded. Spiritual structure includes all emotions, thoughts and behaviors consciously and unconsciously. Medical practices, which are the result of producing similar thoughts and methods in similar problems, are the products of a common mindset. According to the WIPO definition traditional ecological knowledge associated with traditional treatment methods is defined as “knowledge, technical knowledge, skills, innovations and practices that are traditionally inherited from ancestors and passed on from generation to generation, and are part of the traditional lifestyles of indigenous and local communities”.

These experiences, called “Traditional Ecological Knowledge (TEK)” today, continue to attract attention from researchers. Traditional ecological knowledge includes thousands of years of experience and knowledge. R.E. Johannes put forward the four basic components of traditional ecological knowledge in terms of classification, space, seasons and social environment. As a result, the use of animal, mineral and herbal materials by people in medical folklore practices is common.

Folk medicine is the accumulation of observations and experiences. It continues to be valid today. For the treatment of individuals who are sick in villages a doctor can not be reached immediately, and folk medicine methods are used first. People turn to folk medicine practices for different reasons. For example, old beliefs and traditions about folk medicine in Konya continue to be effective as mystical treatment methods. People who have knowledge and experience about folk medicine practices in the past try to eliminate the discomforts by revealing their experiences when they encounter the same or similar diseases. In this regard, the remnant of people in the same society cures the disease by establishing cooperation. Especially those who own a hearth continue to pass on what they know to new generations. In this study, the medical folklore practices compiled from people from the hearth in the center of Konya, the views and methods of the people from the hearth about these treatment sessions will be evaluated in the context of traditional ecological knowledge.

Key Words: Traditional ecological knowledge, folk medicine, Konya, medical folklore.

2. OTURUM

BAHÇEDEN BESLENEN BİR ŞİİR DÜNYASI: KLASİK TÜRK ŞİİRİ

Namık AÇIKGÖZ*

Özet

Şairlerin büyük bir kısmı metinlerinde metaforik anlatımı tercih ederler ve metaforlar için baş vurdukları kelime hazinelerini, en fazla bilinen ve en etkili olacağını düşündükleri kelime havzalarından seçerler. Bu havzalardan en yaygın olanı tabiattır. Şair duygu ve düşüncesini anlatırken tabiat dolayımında bir anlatma tekniğini tercih ederken, tabiatın bilinirliği ve etkisini göz önünde bulunduruyor demektir.

Klasik Türk şairlerinin en fazla müracaat ettikleri dolayım kelime havzası, tabiattır. Ağaçlar, çiçekler ve çimenler dünyasında ve her yönüyle hayat dolu bir alanda kurgulanan metaforlar dünyası, tabiat gibi hem çok canlı ve hem de çok renklidir. Klasik Türk şairleri bu canlı ve renkli dünyayı çok iyi gözlemleyen ve gözlemlerini retorik ve metaforik başarılarla metin haline dönüştüren şairlerdir. Sünbülün, baharı müjdeleyen bir çiçek olduğunu söyleyen Bâkî de lâlenin kır çiçeği olup şehir çiçeği olan güllerin sohbetine katılamayacağını söyleyen Necâî Bey de bu dünyanın süsleri olarak gördüğü tabiatı mestane bir bakışla algılayan Nâîlî de şairlerini bahçelerden beslemiştir. Bahçeye sevgilisiz bakamayan Neşâtî de yanında sevgilisi olmadan bahçe güzelliğini seyretmek istemeyen Enverî de bahçelerden aldıkları güzelliklerle kurgularlar şiirlerini. Şairler bunu yaparken, doğa ve çevreyi nitelikli bir şekilde gözlemlerler.

Klasik Türk şairlerinin özellikle bitkiler ile olan imgesel ilişkileri, sevgilinin güzelliği ile doğanın güzelliği arasında haz merkezli bir kurgulamadan kaynaklanır. Doğanın güzellikleri de haz verir insanı, sevgilinin güzellikleri de.

Klasik Türk şairlerinin şiir zihniyetlerinin ve kelime hazinelerinin habitatının tabiat olduğu görülüyor. Hikemî şiirlerinde bile tabiatı beslenen şairlerin imge dünyasından bitkiler ve bitkilerle ilgili diğer unsurlar çıkarıldığı zaman şiirler cansız, heyecansız, yaşama sevinci olmayan birer metne dönüşürler ki bu da edebiyatın sınırları dışında oluşan bir durumdur. Bu yüzden başta bitkiler olmak üzere klasik Türk şiiri, yaşanan ortamdan, çevreden ayrı düşünülemez.

Anahtar Sözcükler: Klasik Türk şiiri, doğa, çevre, imgelem, güzellik, haz.

* Prof. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, E-posta: namikacikgoz@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0226-7396

A WORLD OF POETRY THAT FEEDS FROM THE GARDEN: CLASSICAL TURKISH POETRY

Abstract

Most of the poets prefer metaphorical expression in their texts and they choose the vocabulary they refer to for metaphors from the word basins that they think will be the most known and most effective. The most common of these basins is nature. While the poet prefers a narration technique mediated by nature while describing his feelings and thoughts, it means that he considers the awareness and influence of nature.

The mediation word basin that classical Turkish poets refer to most is nature. The world of metaphors, which is constructed in the world of trees, flowers and grass and in an area full of life in all aspects, is both very lively and very colorful like nature. Classical Turkish poets are poets who observe this lively and colorful world very well and transform their observations into texts with rhetorical and metaphorical achievements. Bâkî, who said that the hyacinth is a flower that heralds the spring, and Necâtî, who said that the tulip is the wild flower and cannot participate in the conversation of the roses, which are the city flowers, and Nailî, who perceives the nature as the ornaments of the world, fed his poems from the gardens. Neşâtî, who cannot look at the garden without a lover, and Enverî, who does not want to watch the beauty of the garden without his lover, compose their poems with the beauties they take from the gardens. While doing this, poets observe nature and the environment in a qualified way.

The imaginary relationships of classical Turkish poets, especially with plants, stem from a pleasure-centered fictionalization between the beauty of the lover and the beauty of nature. . The beauties of nature also give pleasure to people, and the beauties of the beloved.

It is seen that the habitat of the poetic mentality and vocabulary of classical Turkish poets is nature. When plants and other elements related to plants are removed from the image world of the poets who feed on nature even in his Hikemi poems, the poems turn into a lifeless, unexciting and lacking joy of life, which is a situation that occurs outside the boundaries of literature. Therefore, classical Turkish poetry, especially plants, cannot be considered separately from the living environment and the environment.

Key Words: Cassical Turkish poetry, nature, environment, imagination, beauty, pleasure.

ARDÂVÎRÂFNÂME'YE EKOELEŞTİREL BİR YAKLAŞIM

Sedat KARDAŞ*

Özet

Tarihin başlangıcından bu yana insanoğlu, doğa ve çevre ile iç içe bir yaşam kurarak varlığını sürdürmüştür. İnsan ile doğa arasındaki bu ilişki daha çok, insanın doğadan yararlanması üzerine kurulmuştur. Bu sebeple insan, doğayı değiştiren, dönüştüren ve doğayı sömüren konumundadır. İnsan doğadan faydalanırken zarar verici davranışlar sergileyebilmektedir. Bu menfi davranışların sonucunda, doğa çeşitli felaketlere maruz kalmakta, bu felaketler insan hayatını olumsuz etkilemektedir. Bununla birlikte, insanlığın bir kısmı, yıkıcı ve tahrip edici faaliyetlere karşı, doğayı korumak adına çeşitli çalışmalar sürdürmektedir. Gerek bireysel adımlar gerek kuruluşlar yoluyla çözüm arayışları için çaba gösterilmektedir. Devletlerin de, doğa ve çevre düzenini sağlama gayesiyle birtakım kurallar koyduğu, denetim ve gözetimler yaptığı görülmektedir. Günümüzde daha ziyade ulusal ve uluslararası kuruluşlar eliyle yürütülen bu yöndeki çalışmaların izlerini, edebî ve dinî metinlerde bulmak mümkündür.

Çeşitli ahlaki ilkelere yer vererek insanların dünya ve ahiretteki mutluluğuna rehberlik etmeyi amaçlayan dinlere ait kutsal kitaplar, aynı zamanda insanın toplum ve doğayla ilişkilerini de kurallar koyarak düzenlemektedir. Bu ilişkiyi ele alan kutsal metinlerde, insanın doğa ve çevre üzerinde sahip olduğu çeşitli haklarla birlikte, ona yüklenen birtakım sorumlulukların olduğu da görülmektedir.

Söz konusu kutsal kitaplardan biri de, Sasaniler döneminden, konusunda günümüze ulaşan tek eser olma özelliği taşıyan *Ardâvîrâfnâme*'dir. Sasaniler döneminde yaşamış Zerdüşt din adamı Ardâvîrâf tarafından metafizik dünyaya gerçekleştirilmiş bir cennet ve cehennem yolculuğunu konu edinen *Ardâvîrâfnâme*, özellikle Hindistan'da yaşayan Zerdüşt İnancıları tarafından önemsenmektedir. *Ardâvîrâfnâme*'nin dikkat çeken bir özelliği de, İnancılarının doğaya, çevreye, bitkilere ve hayvanlara karşı saygılı olmalarına yönelik birtakım kurallar getirmesi ve bu kurallara uymayanların cehennemde çekeceği azapları açıkça ifade etmesidir.

Bu çalışmada, insanın doğayı oluşturan temel etmenlerden olan bitki ve hayvanlara karşı takınması gereken tutumları suç ve ceza ilişkisi içerisinde ele alan *Ardâvîrâfnâme* adlı eserin ekolojik içeriği ortaya çıkarılarak, eser ekoeleştirel kuram açısından değerlendirilecektir.

Anahtar Sözcükler: Ekoeleştiri, Ardâvîrâfnâme, ekotoloji, eleştirel bitki ve hayvan çalışmaları.

* Doç. Dr., Muş Alparslan Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, E-posta: sedat_kardas@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-3444-0106

AN ECOCRITICAL APPROACH TO *ARDĀVĪRĀFNĀME*

Abstract

Since the beginning of history, human beings have continued their existence by establishing a life intertwined with nature and the environment. This relationship between humans and nature is mostly based on humans' use of nature. For this reason, human beings are in the position of changing, transforming, and exploiting nature. Humans can exhibit harmful behaviors while taking advantage of nature. As a result of these negative behaviors, nature is exposed to various disasters and these disasters negatively affect human life. However, a part of humanity carries out various studies in order to protect nature against destructive activities. Efforts are made to seek solutions through both individual steps and organizations. It is seen that the states also set some rules, controls, and monitors in order to ensure the natural and environmental order. It is possible to find traces of studies in this direction, which are today mostly carried out by national and international organizations, in literary and religious texts.

The holy books of religions, which aim to guide people's happiness in this world and in the hereafter by including various moral principles, also regulate the relations of people with society and nature by setting rules. In the scriptures dealing with this relationship, it is seen that along with the various rights that human has over nature and the environment, there are also some responsibilities imposed on them.

One of the holy books in question is *Ardāvīrāfnāme*, which is the only work on its subject that has survived from the Sassanid period. *Ardāvīrāfnāme*, which is about a journey to heaven and hell realized by the Zoroastrian clergyman *Ardāvīrāf* who lived in the Sassanid period, is especially important to the Zoroastrian believers living in India. Another striking feature of the *Ardāvīrāfnāme* is that it imposes certain rules for its believers to respect nature, the environment, plants, and animals, and it clearly expresses the torment that those who do not abide by these rules will suffer in Hell.

In this study, the ecological content of the work *Ardāvīrāfnāme* which deals with the attitudes of humans in the relationship between crime and punishment to plants and animals which are the main factors that makeup nature will be revealed and the work will be evaluated in terms of Ecocritical theory.

Key Words: Ecocriticism, *Ardāvīrāfnāme*, ecotheology, critical animal and plant studies.

HÜSN Ü AŞK'TA YARATILIŞ FELSEFESİ VE BİYOÇEŞİTLİLİK¹

Dilek YALÇIN*

Adem CAN**

Özet

Hüsn ü Aşk iki kahramanlı aşk mesnevisi şeklinde kurgulanmış sembolik bir aşk hikâyesidir. Allah ile kul arasındaki aşka dayanan bu alegorik hikâyede Hüsn mutlak güzellik sahibini, Aşk ise bu güzelliğe âşık olan kulu sembolize etmektedir. Mutlak güzellik sahibinin varlıktaki tecellisine âşık olan Aşk, bu güzelliğin sahibine ulaşmak için Mevleviliğin usul ve erkânına göre kurgulanmış, yedi nefis mertebesini temsil eden uzun ve zorlu mücerret bir yolculuğa çıkar. Bu yolculuk nefis terbiyesi ve kalp tezkiyesine dayanan bir seyr ü sülûktür. Seyr ü sülûkün son mertebesine erişen Aşk, fenâfillâha ulaşınca anlar ki Hüsn kendisinden başkası değildir. Bu durum tasavvufun yaratılış felsefesinin temelini teşkil eden “vahdet-i vücûd” anlayışı ile izah edilir.

“Vahdet-i vücûd” anlayışına göre yaratıcının varlığı ve yaratılanların varlığı arasında bir ayniyet söz konusudur. Allah kendi varlığından yarattıklarına vücut vermiştir. Dolayısıyla farklı suretlerdeki varlıkları aynı surette görmek, varlığa nüzul eden ilahî tecelliyi idrak etmekle mümkündür. *Hüsn ü Aşk*'ta yaratıcı ve yaratılan arasındaki ayniyet, hem bu varlıkları sembolize eden Hüsn ve Aşk karakterlerinde hem de mesnevi boyunca zikredilen bütün canlılar arasında görülmektedir. Yaratılış felsefesinin ve Allah'ın yaratma kudretinin tezahürü olarak eserde dünya üzerindeki farklı ekosistem ve biyomlardaki canlı türlerini yansıtacak şekilde çok sayıda bitki ve hayvan isminin geçmesi biyoçeşitlilikteki zenginliği gösterir. Bu zenginliğin gözler önüne serilmesine zemin hazırlayan ise tahkiyede farklı iklim türlerinin ele alınmasıdır. Bir coğrafik alanda farklı canlı türlerinin bir arada yaşamasına dayanan biyoçeşitlilik, Şeyh Galip'in ilahî tecelli karşısındaki hayranlığını ifade etme şeklidir. Ayrıca bu hayret ve hayranlık hali Divan şairlerindeki çevre duyarlılığının temel sebebidir.

Hüsn ü Aşk'ta “*dü magz-ı badam*”, “*iki tıfl-ı mana*”, “*iki çeşm-ı cadu*”, “*dü- zebân*”, “*iki şem'-i kafur*”, “*iki mana*”, “*iki gonçe-i gül*” ifadeleri ile tasvir edilen aynı suretteki iki varlık, “mutlak vücûd” ve “mevcûdât”ı sembolize etmektedir. Farklı suretlerdeki hakikat birliği *Hüsn ü Aşk*'ın dayandığı yaratılış felsefesinin göstergesidir. Varlığa bu nazarla bakan Şeyh Galip, bitki ve hayvan çeşitliliğine dayalı bir kurgu vücuda getirmiştir. *Hüsn ü Aşk* çiçek, süs bitkisi, meyve, baharat ve yağlı tohum çeşitlerine dayanan bitki âlemini; balık, sürüngen, böcek, kuş ve diğer birçok omurgalı ve omurgasız hayvan türünü ele alan bir biyoçeşitliliği yansıtır. Bunun dışında eserde

¹ Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne 2019 yılında sunulan yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

*Arş. Gör., Gümüşhane Üniversitesi, E-posta: dilek29yalcin@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0793-5437

**Doç. Dr., Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, E-posta: ademcan.ar@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1127-9946

mitolojik canlılara da yer verilir. Allah'ın cemâl ve celâl sıfatlarının yeryüzündeki tecellisi, üsluplaştırılmış bu biyoçeşitlilikten faydalanılarak izah edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: İklim, biyoçeşitlilik, Hüsn ü Aşk.

CREATION PHILOSOPHY AND BIODIVERSITY IN *HUSN U AŞK*

Abstract

Hüsn-ü Aşk is a symbolic love story constructed in the form of a two-hero love mesnevi. In this allegorical story, which is based on the love between Allah and His servant, Hüsn symbolizes the absolute beauty owner, and Aşk symbolizes the servant who is in love with this beauty. Aşk, which is in love with the manifestation of the absolute beauty owner in the being, goes on a long and challenging abstract journey to reach the owner of this beauty, designed according to the method and manners of Mevlevi, representing the seven levels of nafs. This journey is a seyr u sülûk based on nafs training and heart purification. When Aşk reaches the last level of the seyr u sülûk, fenâfillâh, he realizes that Hüsn is none other than himself. This situation is explained by the understanding of "Vahdet-ı vücud" (unity of existance)", which forms the basis of the creation philosophy of Sufism.

According to the understanding of "vahdet-ı vücud" there is a sameness between the existence of the creator and the existence of the created. God has brought humans into being out of His own existence. Therefore, it is possible to see beings in different forms in the same way by realizing the divine manifestation that enlightens the existence. In *Hüsn ü Aşk*, the sameness between the creator and the created is seen both in the Hüsn and Aşk characters that symbolize these beings and among all the creatures mentioned throughout the mesnevi. As a manifestation of the philosophy of creation and the power of God to create, the fact that there are many plant and animal names in the work in a way that reflects the living species in different ecosystems and biomes in the world shows the richness of biodiversity. What paves the way for revealing this richness is the consideration of different climate types in the narration. Biodiversity, which is based on the coexistence of different species in a geographical area, is the way Şeyh Galip expresses his admiration for the divine manifestation. In addition, this astonishment and admiration is the main reason for environmental awareness in Divan poets.

In *Hüsn-ü Aşk*, two beings of the same type depicted with the expressions "dü magz-ı badam", "iki tıfl-ı mana", "iki çeşm-ı cadu", "dü- zebân", "iki şem'-i kafur", "iki mana", and "iki gonçe-i gül" symbolize "absolute body" and "mevcûdât". The unity of truth in different forms is an indication of the philosophy of creation on which *Hüsn ü Aşk* is based. Şeyh Galip, who sees the existence from this perspective, has created a fiction based on plant and animal diversity. *Hüsn ü Aşk* reflects a biodiversity that deals with the plant realm based on flowers, ornamental plants, fruits, spices and oilseeds, and fish, reptiles, insects, birds and many other species of vertebrate and invertebrate animals. Apart from this, mythological creatures are also included in the work. The manifestation of Allah's attributes of Jamal and Jalal on earth has been explained by taking advantage of this stylized biodiversity.

Key Words: Climate, biodiversity, Hüsn u Aşk.

DİVAN ŞAİRİNİN DOĞA VE ÇEVRE ALGISI

Sibel AY*

Özet

Ekoeleştiri, edebî eserlere doğanın nasıl yansıdığını, doğaya yüklenen simgesel anlamlar ve bu anlamların oluşturduğu düşünce kalıplarını, denizlerin, nehirlerin, toprak, bitki ve hayvan türlerinin insan kültürlerini nasıl şekillendirdiğini, dilin kullanımı ve çevre sorunlarına nasıl yaklaşıldığını metin içindeki değer yargılarından hareketle inceler.

Klasik Türk edebiyatı metinlerinde çevre ve insan dışında doğada var olan her şey, divan şairinin hayal ve mazmun dünyasında kendine bir karşılık bulmuştur. Divan şairi için, ağacın dalında öten bülbül, ağaç gibideki gül, güneşin doğuşu, seher vakti esen saba yeli, ilkbaharda çiçeklerin açışı, denizin coşkun dalgaları, güz vakti ağaçların yapraklarını dökmesi, ateş böceklerinin etrafı aydınlatması, doğadaki çeşit çeşit ağaç ve çiçekler hatta hayvanlar, çoğu zaman duygu ve düşüncelerin sembolü olmuştur. Tüm bu mazmun ve hayal dünyasında dikkatten kaçmaması gereken husus doğayla iç içe yaşayan o dönem şairinin metnindeki detaylı tasvirlerden hareketle, şairin çevresine karşı dikkatli birer gözlemci olma rolünü üstlenmiş olmalarıdır.

Zamanın akışını çoğu zaman şiirlerde mevsimlerin değişmesiyle ifade eden divan şairleri, doğanın baştanbaşa çehresini değiştirme süreci olan mevsim geçişlerinin her bir aşamasını şiirlerinde ele almışlardır. Özellikle kasidelerin nesib kısımlarında bulunan canlı ve detaylı doğa tasvirleri şairlerin doğa ve çevre algılarını yansıtmaktadır. Ayrıca ilkbaharın gelişi ve güzelliklerini anlatmak için kaleme alınan bahariyeler, sonbaharın gelişini anlatan hazaniyeler, kış mevsiminin gelişi ve sosyal hayata etkilerini anlatan şitâiyyeler ve yaz mevsiminin özelliklerini anlatan sayfiyye ve temmuziyeler tabiatın divan şiire aksinin en canlı göstergelerindendir.

Çalışmamızda kış, ilkbahar, yaz ve sonbahar için kaleme alınmış şiirlerden, özellikle şairlerin somut gözlemlerinin yer aldığı yani mecazî hayallerden uzak temsili birer şiir örneği verilerek tarafsız bir doğa gözlemcisi olma yönüyle divan şairinin doğa ve çevre algısına üzerinde durulacaktır.

Anahtar Sözcükler: Divan şairi, tabiat, çevre, mevsim, ekoeleştiri.

PERSPECTIVES OF DIWAN POETS ON NATURE AND ENVIROMENT

Abstract

Ecocriticism examines how nature is reflected in literary works, the symbolic meanings attributed to nature and the thought patterns formed by these meanings, how seas, rivers, soil, plant and animal species shape human cultures, how language is used, and how environmental problems are approached, based on value judgements in the text.

* Arş. Gör. Dr., Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, E-posta: sibelay35@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6229-0539

In the texts of classical Turkish literature, everything that exists in nature other than the environment and humans has found a response in the imagination and metaphor world of the diwan poet. For the Diwan poet, the nightingale singing on the branch of a tree, the rose in a tree, the sunrise, the morning breeze, the blooming of the flowers in the spring, the wild waves of the sea, the falling of the leaves of the trees in the autumn, the fireflies illuminating the surroundings, various trees and flowers in nature, even animals, has often been a symbol of emotions and thoughts. The point that should not be overlooked in all this world of metaphor and imagination is that the poet of that period, who lived in touch with nature, took on the role of being a careful observer of his environment, based on the detailed descriptions in his texts.

Diwan poets, who often express the passage of time with the change of seasons in poems, have dealt with each stage of the seasonal transitions, which is the process of changing the face of nature from beginning to end, in their poems. The vivid and detailed nature descriptions, especially in the beginning parts of the qasida, reflect the poets' perceptions of nature and the environment. In addition, bahariyye are written to describe the arrival of spring and its beauties, hazaniyye describing the arrival of autumn, shaitaiyye describing the arrival of the winter season and its effects on social life, and sayfiyye describing summertime characteristics are the most vivid indicators of reflection diwan poetry.

In our study, we have focused on the diwan poet's perception of nature and environment in terms of being an impartial nature observer, by giving examples of poems written for winter, spring, summer, and autumn, especially representative poems that include concrete observations of poets, that is, far from metaphorical image.

Key Words: Diwan poet, nature, environment, season, ecocriticism.

KLASİK TÜRK ŞİİRİNDE ANASIR-I ERBAANIN MAZMUN OLARAK KULLANIMI

Bahar YILMAZ*

Özet

Türk edebiyatının hemen her döneminde tabiat, önemli bir malzeme olarak okuyucuya sunulmaktadır. Doğada yer alan bozulmamış unsurlar, şair ya da yazarların edebî eserlerini süslemede önemli bir işleve sahiptir. Tabiat tasvirleriyle şiir ya da yazılarını işlemekten geçiren klasik Türk şairlerinde ise doğa ve doğadaki unsurlar, hemen her türde kendini göstererek okuyucunun anlama intikal etmesini kolaylaştırmaktadır. Gerek kaside gerekse gazelerde klasik Türk şiirinde sevgili, âşık ya da rakip olarak rol alan tipolojilerin soyut özellikleri, somut tabiat unsurlarıyla bağdaştırılmıştır. Antik Yunan felsefesine dayanan anasır-ı erbaa (dört unsur), varlıkların yaratılışında ateş, hava, su, toprak unsurlarının etkin olduğunu savunan bir anlayıştır. İnsanın yaratılışı tasavvufî olarak büyük bir öneme sahip olduğu için anasır-ı erbaa, şiirlerinde tasavvufî anlamı ön plâna çıkaran klasik Türk şairlerinin kaleminde mazmun olarak okuyucunun karşısına çıkmaktadır. Klasik Türk şairleri, söz konusu dört unsuru sevgili ya da âşığın kendi mizacındaki özelliklerle bağdaştırarak âşığın içinde bulunduğu çıkmaz durumu ifade etmektedir. Anasır-ı erbaa olarak nitelendirilen su, hava, toprak, ateş müstakil bir şekilde beyitlerde kendini gösterdiği gibi bu dört unsurunun hepsinin bir beyitte kullanıldığı da görülmektedir. Bu çalışmada anasır-ı erbaa hakkında bilgi verilerek dört unsurun klasik Türk şairlerinin dünyasında nasıl bir şekilde tezahür ettiği çeşitli divan şairlerinin divanlarından seçilmiş örnek beyitler üzerinden açıklanacaktır. Maddî âlemin kökeninin dayandırıldığı anasır-ı erbaa anlayışı, Yunan ve İslam filozofları için doğruluğu ispatlanamamış önemli bir teori olarak bugüne kadar ulaşmıştır. Klasik Türk şairlerinin anasır-ı erbaa ile ilgili sanatlı kullanımlarını anlayabilmek söz konusu şairlerin anlam dünyasını çözümlemede okuyucu için önemli bir yol gösterici olacaktır.

Anahtar Sözcükler: Klasik Türk şiiri, anasır-ı erbaa (dört unsur), mazmun.

THE USE OF ANASIR-I ERBAA (FOUR ELEMENTS) AS MAZMUN IN CLASSICAL TURKISH POETRY

Abstract

The nature is presented to the reader as an important material in almost every period of Turkish literature. The nature and the elements in nature make it easier for the reader to reach the meaning by displaying themselves in almost every genre of Classical Turkish poets, who process their poems or writings with descriptions of nature. The abstract features of typologies, which play a role as lover, beloved or rival in classical Turkish poetry, are associated with concrete nature elements in both ghazals and odes. Anâsır-ı erbaa (four elements), which has been based on ancient Greek philosophy, is an understanding that argues that the elements of fire, air, water and earth are effective in the creation of beings. Since the creation of human has great mystical importance, anasır-ı erbaa appears before the reader as a mazmun in the writings of classical Turkish poets who emphasize the mystical meaning in their

* Arş. Gör., Mardin Artuklu Üniversitesi, E-posta: baharyilmaz@artuklu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5645-7489

poems. Classical Turkish poets express the deadlock situation of the lover by associating these four elements with the characteristics of the beloved or lover's own temperament. Water, air, earth and fire, which are described as *anasır-ı erbaa*, appear independently in the couplets, and it is also seen that all of these four elements are used in one couplet. In this study, by giving information about *anasır-ı erbaa*, how the four elements manifest in the world of classical Turkish poets will be explained through sample couplets selected from the *divans* of various *divan* poets. The understanding of *anasır-ı erbaa*, on which the origin of the material world is based, has reached today for Greek and Islamic philosophers as an important theory whose accuracy has not been proven. Understanding the artful uses of classical Turkish poets about *anasır-ı erbaa* will be an important guide for the reader to analyze the meaning world of these poets.

Key Words: Classical Turkish poetry, *anasır-ı erbaa* (four elements), *mazmun*.

3. OTURUM

HALİDE EDİB ADIVAR'IN *KUBBEDE KALAN HOŞ SADA* HİKÂYESİNDE SESLERDEN MÜTEŞEKKİL KÜLTÜREL ÇEVRE

Mehmet Ragıp ETE*

Özet

Halide Edib Adivar'ın öldükten sonra yayımlanan “Kubbede Kalan Hoş Sada” hikâyesinde yazarın, hayatının son yıllarında sanatında ve fikriyatında ağırlık kazanan eskiye/maziye ait değerleri estetik zevk veren kültürel unsurlar olarak görme tutumunu görmek mümkündür.

Hikâyede İstanbul'un gündelik yaşantısını konu alan bir opera beste yarışmasının düzenlenmesi ve İstanbul'un sokak seslerinden meydana getirilen bir “Kubbede Kalan Hoş Sada” bestesinin birinci seçilme serüveni anlatılır. Birinci seçilen operanın, sabah ezanından başlayıp gece yarısına kadar olan süre zarfında, İstanbul sokaklarından yankılanan (ezan, satıcı, dilenci) seslerinden oluşturulması, okuyucuya eski İstanbul'un gündelik sokak yaşantısını Halide Edib'in perspektifinden gözlemleme imkânı sunarken; yazarın eski hayat-yeni hayat hakkındaki tasarruf ve düşünceleri hakkında değerlendirmelerde bulunma olanağı da sağlar. Sokak seslerinin mahalle kültürünü oluşturma ve yaşatmadaki önemine dikkat çekilen hikâyede, kaybolmaya yüz tutmuş kültürel değerlerin hatırlatılması okuyucuya teklif edilir. Osmanlıdan miras kalan gündelik hayat pratiklerine ve maziye ait değerlere olan bakışında çağdaşı olan birçok Cumhuriyet Dönemi yazarından farklı bir tavır sergileyen Halide Edib, sentezci ve sahiplenici bir tutum sergileyerek, maziye ve eskiye ait değerleri kucaklar. Maziye ait değerlere estetik ve hoşgörülü bir çerçeveden bakan yazar, eski günlere duyduğu özlemi, kurguladığı hikâyede eski İstanbul'a ait sokak seslerinden müteşekkil opera eserini birinci seçtirerek ve dinleyici halkın yoğun teveccühünü yansıtarak dile getirir. Halide Edib'in bu özleminde yurtdışında uzun bir süre kalmasının da etkilerinden söz edilebilir.

Söz konusu hikâyede, kurguya mekân olarak İstanbul sokaklarının seçilmesi, edebî eser-çevre ilişkisinin irdelenmesini zorunlu kılması açısından önemli olmakla beraber; çevrenin insanların ve toplumların hayatında teşkil ettiği yer, ifade ettiği anlam ve yüklendiği işlev edebî bir tür olan hikâye araç kılına incelenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Sözcükler: İstanbul, musiki, eski hayat, sokak sesleri, kültürel çevre.

THE CULTURAL ENVIRONMENT COMPOSED OF SOUNDS IN HALİDE EDİB ADIVAR'S STORY OF *KUBBEDE KALAN HOŞ SADA*

Abstract

In Halide Edib Adivar's story “Kubbede Kalan Hoş Sada”, which was published after her death, it is possible to see the author's attitude of seeing old/past values, which gained weight in his art and thought in the last years of his life, as cultural elements that give aesthetic pleasure.

* Arş. Gör. Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, E-posta: ragipete@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2612-4226

In the story, the adventure of holding an opera composition competition about the daily life of Istanbul and being selected first for a composition “Kubbede Kalan Hoş Sada”, composed of Istanbul’s street sounds is told. The composition of the first-chosen opera from the voices of the Istanbul streets echoing (azan, seller, beggar) from the morning prayer to midnight offers the reader the opportunity to observe the daily street life of old Istanbul from Halide Edib’s perspective; It also provides the opportunity to make evaluations about the author’s savings and thoughts about the old life and the new life. In the story, which draws attention to the importance of street sounds in creating and keeping the neighborhood culture alive, the reader is offered to remind the cultural values that are about to disappear. Halide Edib, who exhibits a different attitude from many of her contemporary Republican Period writers in her view of the daily life practices and values belonging to the past inherited from the Ottoman Empire, embraces the past and the values belonging to the past by displaying a synthetic and possessive attitude. The author, who looks at the values of the past from an aesthetic and tolerant perspective, expresses his longing for the old days by having the opera composed of the street sounds of old Istanbul chosen as the first in his story and reflecting the intense favor of the audience. In this longing of Halide Edib, the effects of staying abroad for a long time can also be mentioned.

In the aforementioned story, choosing the streets of Istanbul as the setting for the fiction is important in terms of necessitating the examination of the literary work-environment relationship; The place that the environment constitutes in the lives of people and societies, the meaning it expresses and the function it assumes will be tried to be examined by making the story, which is a literary genre, a tool.

Key Words: Istanbul, music, old life, street sounds, cultural environment.

MUSTAFA KUTLU’NUN “CÜZ GÜLÜ” HİKÂYESİNE EKOELEŞTİREL BİR YAKLAŞIM

Buşra ATAKER GÜNEŞ*

Özet

Modernleşme ile birlikte geleneksel hayatla bağları zayıflayan birey, geleneksel yapının sunduğu doğal yaşamı reddedip doğaya, doğal olan her şeye karşı yabancılaşır. Eski çağlardan beri kendini doğanın bir parçası addeden ve doğayla varlığını tamamlayan birey, yaşanan gelişmeler ve ilerlemeler ile doğaya karşı mesafeli bir tavır takınarak kendi dışındaki her şeyi kendinden aşağı bir konumda görmeye başlar. Nitekim modernleşmenin bir merkez atayıp her şeyi bu merkez üzerinden yönetme isteği; insanın kendisini yaşadığı doğanın bir parçası olarak görme algısını değiştirir ve bu merkezizetçilik anlayışı insanın kendine yeni değerler atfetmesine neden olur. Sanayileşme, teknolojik faaliyetler ve bilimsel gelişmeler insanın yaşadığı dünyaya tahakküm kurma çabasını daha da ileri bir boyuta taşımaktadır. Küreselleşme ve dünyaya hükmetme rekabetinin artması ile savunma teknolojisi önemsenmiş ve insan yaşadığı dünyanın mütehakkimi olmak için yaşadığı çevreye zarar vermekten dahi çekinmeyip; aksine çevreye/doğaya yaptığı tahribatı önemsemeyip bu tahribatın boyutlarını gün geçtikçe daha ileri boyutlara taşımıştır. Küresel ısınma, doğal kaynakların çok hızlı bir şekilde tükenişi, iklim değişikliği, biyolojik çeşitliliğin azalması ve teknolojinin kötü amaçlarla kullanılması gibi insan faaliyetlerinin ortaya çıkardığı olumsuz sonuçların günden güne artması insan merkezli tutumu sorgulatmaktadır. Doğaya ve doğadaki tüm canlılara karşı yapılan tahribat, insan merkezli bakış açısının yerine çevre merkezli bir tutumun benimsenmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda insanın tüm dünyaya hükmedip kendini tüm canlılardan daha üstün bir konuma yerleştirmesine karşı çıkan ekoeleştiri, tüm canlıların aynı haklara sahip olduğunu ortaya koyan ve çevrenin korunmasını amaç edinerek yola çıkar. Doğa bilincine sahip olan ve bu farkındalık ile eserlerini kaleme alan Mustafa Kutlu’nun eserleri bu bağlamda zengin malzeme sunmaktadır. Mustafa Kutlu’nun *Sis* kitabında yer alan “Cüz Gülü” de bu farkındalık ile yazılır ve hikâyede çocukların kurguladığı dünyada doğaya ve çevreye duydukları saygı ve bütün varlıklara gösterdikleri ihtimam ile çok huzurlu bir yaşam inşa etmenin mümkün olduğu anlatılır. Bu çalışmada ekoeleştiri bağlamında “Cüz Gülü” hikâyesinin incelenecektir.

Anahtar Sözcükler: Ekoeleştiri, Mustafa Kutlu, hikâye.

AN ECOCRITICAL APPROACH TO MUSTAFA KUTLU’S STORY CALLED “CÜZ GÜLÜ”

Abstract

The individual, whose ties with traditional life have weakened with modernization, rejects the natural life offered by the traditional structure and becomes alienated from nature and everything natural. Since ancient times, the individual, who considers himself/herself as a part of nature and completes his/her existence with nature, starts to see everything other than himself/herself in a lower position by adopting a distant attitude towards nature through the developments and progress. The fact that modernization assigns a center and the desire of managing everything

* Arş. Gör., Mardin Artuklu Üniversitesi, E-posta: busraataker@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9765-2165

through this center changes the human's perception of seeing herself/himself as a part of the nature in which s/he lives and this understanding of centralism causes people to attribute new values to themselves. Industrialization, technological activities, and scientific developments carry the effort to dominate the world in which people live to a further dimension. Defense technology has been given importance with the increase of globalization and competition to dominate the world, and people do not hesitate to harm the environment in which they live to dominate the world they live in; on the contrary, the human did not care that s/he caused the damage to the environment/nature and took the dimensions of this damage to a higher level day by day. The increasing negative consequences of human activities such as global warming, rapid depletion of natural resources, climate change, reduction of biodiversity, and the use of technology for malicious purposes cause the anthropocentric attitude to be questioned. The destruction of nature and all living things in nature has revealed the necessity of adopting an environment-centered attitude instead of a human-centered perspective. In this context, ecocriticism, which opposes humans dominating the whole world and places herself/himself in a superior position to all living things, advocates that all living things have the same rights and protect the environment. The works of Mustafa Kutlu, who has a consciousness of nature and wrote his works with this awareness, offer rich material in this context. *Cüz Gülü* in Mustafa Kutlu's book called *Sis* is written with this awareness, and in the story, it is told that it is possible to build a very peaceful life in the world by the children, with the respect for nature and the environment and coddling all beings. In this study, the story called "Cüz Gülü" will be examined in the context of ecocriticism.

Key Words: Ecocriticism, Mustafa Kutlu, story.

NECATİ CUMALI'NIN *SUSUZ YAZ* ADLI TİYATRO ESERİNİN EKOELEŞTİREL İNCELEMESİ

Şeyma KOCA*

Özet

Necati Cumalı, Cumhuriyet Dönemi'nde köy yaşantısına ve kırsal bölgelerdeki insanların yaşadığı sıkıntılara eserlerinde yer veren yazarlardan biridir. Yazarlığın yanında avukatlık mesleğini de icra eden Necati Cumalı gözlemlediği sosyal meseleleri eserlerinde ele almakta, eserlerini bu meselelerin ortaya çıkardığı çatışmalar üzerinden kurgulamaktadır. *Susuz Yaz* eseri 1962'de ilk olarak hikâye türünde kaleme alınmıştır. 1963 yılında aynı adla beyaz perdeye uyarlanan eser, 1964 yılında ise üç perde olarak kurgulanarak tiyatroya uyarlanmıştır. Eserdeki çatışmalar, susuzluk ve toprak sorunu temel alınarak Urla'da yaşayan iki erkek kardeş ve kardeşlerden küçük olanın eşi üzerinden aktarılmaktadır. Döneminde köy ve kırsal yaşamı konu alan birçok toplumcu gerçekçi yazar gibi Necati Cumalı'nın *Susuz Yaz* adlı eserinde de köylünün çektiği sıkıntılar doğa ile iç içedir. Suyun Kocabaş ailesinin elinde tekelleşmesi eserdeki ana çatışmayı oluşturmaktadır. Susuzluk ve buna bağlı olarak toprağın verimsizliği beraberinde geçim sıkıntısını getirmekte bu sıkıntı ise köylülerin arasında geçim huzursuzluğa sebep olmaktadır. Ele alınan bu eserde doğa, yalnızca köylünün yaşadığı sıkıntıya sebep olmamakta bununla birlikte karakterlerin ağzından nazım olarak aktarılan bölümlerden anlaşıldığı üzere köylünün bereketi yine doğadan, toprağın cömertliğinden umduğu gözlemlenmektedir. Olumlu ve olumsuz bu iki zıt olgunun toprak üzerinden düşünülmesi, insan ve doğa arasındaki etkileşimin önemli bir kanıtıdır. Edebî eserlere doğanın konu edilmesi, doğanın fiziksel olduğu kadar sosyal bir yapı olduğu düşüncesinden yola çıkarak insanların doğa ile ilişkilerini inceleyen ve araştıran ekoeleştirici alanının ortaya çıkmasına katkı sağlamıştır. Ekoeleştirici alanı son yıllarda faaliyetlerini artırmakta ve edebî eserler üzerinden insan ve doğa etkileşimini inceleyerek araştırmalara katkıda bulunmaktadır. Bu çalışmada, içerdiği doğa unsurları sebebiyle ekoeleştirici incelemeye uygun olduğu tespit edilen *Susuz Yaz* eseri ekoeleştirici alanında çalışmaları bulunan Garrard ve Slovic'in tanımlamaları ışığında incelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Ekoeleştirici, *Susuz Yaz*, Necati Cumalı, tiyatro, doğa ve edebiyat.

ECOCRITICAL ANALYSIS OF NECATİ CUMALI'S PLAY *SUSUZ YAZ*

Abstract

Necati Cumalı is one of the writers who gives place to village life and the troubles of people in rural areas in his works in the Republican Period. Necati Cumalı, who works as a lawyer besides being a writer, deals with the social issues he observes in his works and constructs his works on the conflicts that these issues arise. *Susuz Yaz* was first written as a short story in 1962. The work, which was adapted for the big screen in 1963 with the same name, was adapted to the theater in 1964 by editing it in three acts. The conflicts in the work are narrated through two brothers and the wife of the younger brother living in Urla, based on the problem of thirst and land. Like many

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeni Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı, E-posta: seymaelerogluu@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4168-5638

socialist realist writers who dealt with village and rural life in his period, Necati Cumalı's work *Susuz Yaz* is also intertwined with nature. The monopolization of water in the hands of the Kocabaş family constitutes the main conflict in the work. Drought and, accordingly, the infertility of the land bring along with it livelihood troubles, and this trouble causes livelihood uneasiness among the villagers. In this work, it is observed that nature does not only cause the troubles of the villagers, but as it is understood from the passages conveyed by the characters in verse, it is observed that the villager hopes for fertility from nature and the generosity of the soil. Considering these two opposite phenomena, positive and negative, over soil is an important proof of the interaction between human and nature. The subject of nature in literary works has contributed to the emergence of the field of ecocriticism, which examines and researches the relations of people with nature, starting from the idea that nature is a social structure as well as a physical one. The field of ecocriticism has increased its activities in recent years and has contributed to research by examining the interaction of human and nature through literary works. In this study, *Susuz Yaz*, which was determined to be suitable for ecocritical analysis due to the nature elements it contains, was examined in the light of the definitions of Garrard and Slovic, who have studies in the field of ecocriticism.

Key Words: Ecocriticism, *Susuz Yaz*, Necati Cumalı, theatre, nature and literature.

4. OTURUM

HAKAN BIÇAKCI'NIN *DOĞA TARİHİ* VE *UYKU SERSEMI* ADLI ROMANLARININ KENT EKOLEŞTİRİSİ VE EKOFEMİNİZM YAKLAŞIMI İLE İNCELENMESİ

Filiz FERHATOĞLU*

Gökçen BAYRAM**

Özet

Sanayi Devrimi ile doğaya bir tüketim malzemesi gözüyle bakılmaya başlanmış, endüstrinin ve teknolojinin her geçen yıl gelişmesine paralel olarak tüketilen doğaya yapılan tahribatlar artmış ve günümüzde doğa tahribatı, çevre ve iklim sorunları ile kendini göstermiştir. Çevre hareketlerinin yoğunlaştığı 1970'li yıllardan itibaren doğa ve çevre temalı edebî eserlere ilgi artmıştır. Artan ilgi doğrultusunda ekolojik bilinç oluşturma amaçlı sorgulayan, eleştiren ve çevre sorunlarına ışık tutmayı amaçlayan edebî metinler yazılmaktadır. Edebiyat, kurmaca metinler aracılığı ile insan çevre ilişkisini, iklim krizlerini, çevre felaketlerini ekoeleştirel bakış açısı ile incelemektedir. Ekolojik yıkım ile olası doğal, ekonomik ve toplumsal sorunlar edebi metinler aracılığı ile okuyucuların zihinlerinde görünür olmaktadır.

Bu çalışmada Hakan Bıçakcı'nın *Doğa Tarihi* ve *Uyku Sersemi* isimli romanları doğa merkezli bir bakış açısı getirmeyi öneren bir kuram olan ekoeleştiri bağlamında incelenmiştir. Her iki romanın temelini devasa bir şantiye alanına dönen İstanbul'un yeşilini kaybedip griye dönüşmesi ile kendine yabancılaşması ve roman kahramanlarının da kendilerine yabancılaşmaları oluşturmaktadır. Bu bağlamda her iki roman da kent ekoeleştirisini yaklaşımı ile incelenmiştir. *Doğa Tarihi* isimli romanda plaza, alışveriş merkezi ve site üçgeninden oluşan bir yaşam alanına sıkışan Doğa isimli kadın karakterin tüketim kültürü sonucunda kendini ve bedenini tüketmesi işlenmiştir. *Doğa Tarihi* romanı, kadın karakterin kendini tüketmesi üzerine kurgulandığı için ekofeminizm kuramı bağlamında da incelenmiştir. *Uyku Sersemi* isimli romanda da değişen İstanbul ile Kahraman'ın her geçen gün kendine yabancılaşması konu edinilmiştir. Bu çalışmada her iki romandaki ekoloji temaları ekoeleştirisinin kent ekoeleştirisini kuramı ile incelenmiş ve analiz edilmiştir. Bu çalışmanın amacı ekoeleştirisinin edebi metinlere uygulanabilirliğini göstererek insan-doğa eksenindeki bozulmaların ve ekolojik sorunların insan üzerinde meydana getirdiği yıkımlara dikkat çekmek ve çevre ile insanın birlikte var olabileceğini vurgulamaktır.

Anahtar Sözcükler: Hakan Bıçakcı, *Doğa Tarihi*, *Uyku Sersemi*, ekoeleştiri, Türk edebiyatı.

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, E-posta: filizfer@istanbul.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6111-9548

** Doktora Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, E-posta: gokcenbayram@marun.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8892-1020

**AN INVESTIGATION OF HAKAN BIÇAKCI'S NOVELS TITLED *DOĞA TARİHİ* AND *UYKU SERSEMI*
WITH THE APPROACH OF URBAN ECOCRITICISM AND ECOFEMINISM**

Abstract

With the Industrial Revolution, nature began to be viewed as a consumption material, the destruction of nature consumed in parallel with the development of industry and technology every year, and today the destruction of nature has manifested itself with environmental and climate problems. Since the 1970s, when environmental movements intensified, interest in literary works with nature and environmental themes has increased. In line with the increasing interest, literary texts that question, criticize and aim to shed light on environmental problems are written with the aim of creating ecological awareness. Literature examines the human-environment relationship, climate crises and environmental disasters with an ecocritical point of view through fictional texts. Ecological destruction and possible natural, economic and social problems become visible in the minds of readers through literary texts.

In this study, Hakan Bıçakcı's novels called *Doğa Tarihi* and *Uyku Sersemi* were examined in the context of ecocriticism, which is a theory that proposes to bring a nature-centered perspective. The basis of both novels is the alienation of Istanbul, which has turned into a gigantic construction site, as it loses its green and turns gray, and the heroes of the novels become alienated from themselves. In this context, both novels were analyzed with the approach of urban ecocriticism. In the novel named *Doğa Tarihi*, the female character named Doğa, who is stuck in a living space consisting of a plaza, shopping center and site triangle, consumes herself and her body as a result of consumption culture. *Doğa Tarihi* novel has also been studied in the context of ecofeminism theory, as it is built on the self-consumption of the female character. In the novel called *Uyku Sersemi*, the changing Istanbul and the hero's alienation from himself day by day are discussed. In this study, the ecology themes in both novels were examined and analyzed with the urban ecocriticism theory of ecocriticism. The aim of this study is to show the applicability of ecocriticism to literary texts, to draw attention to the destruction of human-nature axis and ecological problems on humans, and to emphasize that humans and the environment can coexist.

Key Words: Hakan Bıçakcı, *Doğa Tarihi*, *Uyku Sersemi*, ecocriticism, Turkish literature.

BUKET UZUNER'İN *UYUMSUZ DEFNE KAMAN'IN MACERALARI* ROMAN SERİSİNDE ŞAMANİZM VE ÇEVRE

Nükhet OKUTAN DAVLETOV*

Timur B. DAVLETOV**

Özet

Günümüzde insanlığın doğayla birlikte kendi geleceğini de yok etme eşiğine gelmiş bulunması nedeniyle tüm dünyada yerli kültürlerin bilgeliliğine ve özellikle Şamanizm'e ilgi artmıştır. Bunun sebebi ise Şamanizm'in insan değil, doğa merkezli olması olarak görülmektedir. Batı dünyası akademik ve sanatsal boyutta bir arayışa girip edebiyatta olduğu gibi farklı çağdaş sanat dallarında da Şaman kültüründen ve Şamanik doğa felsefesinden faydalanmaya başlamışken Türk halkları ise bu alt yapıya zaten sahip olmalarına karşın kültürlerini ve geleneksel dünya görüşlerini tanıtmada dünyanın gerisinde kalmaktadırlar. Nitekim erken Orta Çağ'da eski Türkler toprağa ve suya özel bir kutsiyet atfetmiş, bunları Türk runik metinlerinde *ıduk* yani kutsal sıfatıyla nitelemiş ve bunlara irade sahibi birer ilahi varlık olarak tapınmışlardır. Türk dilinin ve edebiyatının ilk yazılı eserlerinden olan Moğolistan bölgesi Köktürk ve Uygur kağanlık yazıtları ile Güney Sibirya'daki Kırgız yazıtlarında geçen kutsal yer ve su iyeleri (sahip ruhlar/tanrılar) anlamındaki *yir-sub* (yer-su) kavramı bu noktada özellikle mühimdir. Geleneksel Türk dünya görüşünde bu kavrama atfedilen değer öyle büyük olmuştur ki yer-su, zaman içinde toprağı, suyu, ağacı ve üzerindeki tüm varlıklarıyla birlikte kutsal kabul edilen vatan anlamına ulaşmıştır. Gerçekten de çağdaş Hakas dilinde varlığını hâlâ sürdüren *çir-suğ* yani yer-su kavramı bugün de vatan, yurt, memleket gibi anlamlarda kullanılmaktadır. Buket Uzuner'in *Uyumsuz Defne Kaman'ın Maceraları* roman serisi ise iklim krizi, küresel ısınma, kirlilik gibi çeşitli çevre problemlerini işlemesinin yanı sıra hayvan çalışmaları ve kadın çalışmaları disiplinlerinde de değerlendirilebilecek meselelere atıfta bulunarak alandaki bir açığı doldurmaktadır. Ancak Uzuner'in söz konusu serisini oluşturan *Su*, *Toprak* ve *Hava* romanlarını Türk edebiyatında ekokurgu içerisinde değerlendirilen diğer eserlerden ayıran nokta, yazarın bu eserlerde doğrudan yaşayan bir din olan Türk Şamanizm'inden ve bu konudaki birincil kaynaklardan beslenmesidir. Bu çalışmada ise Uzuner'in romanlarındaki Şamanik unsurlar, literatür taramasının yanı sıra güncel saha araştırması verileri ile de desteklenerek çevre bilinci bağlamında detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

Anahtar Sözcükler: Şamanizm, Türk mitolojisi, doğa, ekokurgu.

* Dr. Öğr. Üyesi, Kapadokya Üniversitesi, E-posta: nukhetdavletov@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9312-8385

** Dr., Sibirya Uzmanı, Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSOY), E-posta: aronxakas@yahoo.com, ORCID: 0000-0002-7767-4797

SHAMANISM AND NATURAL ENVIRONMENT IN THE NOVEL SERIES OF *THE ADVENTURES OF MISFIT DEFNE KAMAN* BY BUKET UZUNER

Abstract

Due to the fact that humanity has come to the brink of destroying its own future along with nature, there has been an increased interest in the wisdom of indigenous cultures, and especially in Shamanism, all over the world. The reason for this is that Shamanism is considered ecocentric rather than anthropocentric. While the Western world began to seek innovation in academic and artistic dimensions and started to benefit from shamanic culture and shamanic nature philosophy in different branches of contemporary art as well as in literature, Turkic peoples, on the other hand, lag behind the world in promoting their cultures and traditional worldviews, although they already have this background. As a matter of fact, in the early Middle Ages, the ancient Turks attributed a special sanctity to the land and water, described them as *iduk*, or sacred in Turkic runic texts, and worshiped them as divine beings with will and intention. At this point, the concept of *yir-sub* (yer-su/earth-water), which means sacred earth and water deities (spirits/gods) mentioned in the first written works of Turkic language and literature, Kokturk and Uyghur khanate inscriptions in Mongolia, and Kyrgyz inscriptions in Southern Siberia, is particularly important. The value attributed to this concept in the traditional Turkic worldview has been so great that over time, yer-su, together with its soil, water, trees and all the entities on it, has reached the meaning of the sacred homeland. Indeed, the concept of *çir-suğ* (yer-su) which still exists in the modern Khakas language, is used in the meanings such as motherland, homeland or country. The novel series of *the Adventures of Misfit Defne Kaman* by Buket Uzuner on the other hand, deals with various environmental problems such as climate crisis, global warming and pollution, and fills a gap in the field by referring to issues that can also be considered in the disciplines of animal studies and women's studies. However, the point that distinguishes Uzuner's novels *Water*, *Earth* and *Air* which make up the aforementioned series, from other works evaluated in Turkish ecofiction is that the author is inspired directly from Turkic Shamanism which is a living religion, and from primary sources on this subject. In this study, the shamanic elements in Uzuner's novels are thoroughly discussed in the context of environmental awareness, supported by current field research data in addition to the literature review.

Key Words: Shamanism, Turkic mythology, nature, ecofiction.

T. ABDİ'NİN *SERGÜZEŞT-İ KALYOPİ* VE *SEYR-İ SERVİNAZ* ROMANLARINDA DOĞA, KADIN VE ŞEHİR

Gülçin OKTAY ERKOÇ*

Özet

Modernleşme süreci Osmanlı toplumuna askerî, tıbbî, mimarî, idarî, malî alanlarda bir dizi yenilikleri getirir. Ancak yenilikler sadece bu alanlarla sınırlı değildir. Sanayileşme de modernleşme sürecinde Batı'yı yakalamanın ve kalkınmanın önemli bir adımıdır. Bu sebeple 1840-1860 ve 1860-1876 yılları arasında çeşitli fabrikalar, mektepler, sergiler açılır ve sanayileşme yolunda başarı kazanılmaya çalışılır. Ancak bir hevesle başlanan bu girişimler olumsuz sonuçlanır ve bu uğurda istenilen başarı yakalanamaz. Çok geçmeden de Osmanlı İmparatorluğu, Avrupa gibi sanayileşmiş devletlerin açık pazarı hâline gelir. Bundan sonra doğa; özlenen, hayal edilen ancak bir türlü geri dönülemeyen ütopya hâline dönüşür. Edebiyat metinleri de bu arada kalmışlık hâline kayıtsız kalmaz ve doğa-şehir kıyaslamalarına yer veren önemli metinler yazılır. Bu metinlere verilecek tipik örneklerden ikisi ise edebiyat tarihlerinde hakkında pek fazla bilgi bulunmayan T. Abdi'ye aittir. 1290-1292 (1873-1875) yılları arasında sırasıyla *Sergüzeşt-i Kalyopi*, *Seyr-i Servinaz*, *Zavallı Kızcağz* ve *Gizli Sevda* adlı romanları yazan T. Abdi, geleneksel anlatılardan modern romana geçişte önemli bir eşikte durur. Yazarın *Sergüzeşt-i Kalyopi* ve *Seyr-i Servinaz* romanları ise bahsettiğimiz arada kalmışlığa her açıdan örnekler sunan metinlerdir. Bu romanlar 1290 (1873) gibi bir tarihte yani henüz Osmanlı'da sanayileşme adımlarının oturmadığı bir zamanda yazılmış olmalarına rağmen kentten bıkkınlık, doğaya özlem duyma konularında dikkat çekici yorumlara sahiptir. Aynı zamanda T. Abdi kahramanları Kalyopi ve Servinaz'ı şehirden uzaklaştırırken bu iki kadının yollarını ütöpik adalardan, yerlerden ve ormanlardan geçirir. Bu sayede yazar eserlerine hem bir sergüzeşt havası katar hem de dönemin popüler anlatıları “robinsonad”lardan da etkilendiğini gösterir. Bu anlamda bahsedilen iki eser, çevreci ütopya (ekotopya) kavramının “henüz” ortada olmadığı bir dönemde çevreci ütopiyaların erken örnekleri sayılabilir. Aynı zamanda T. Abdi'nin iki romanına da başkarakter olarak kadınları seçmesi ve onları doğa ile bütünleştirmesi eserleri çevreci feminist (ekofeminist) okumalara da elverişli hâle getirir. Bu sebeple bildiri, T. Abdi'nin *Sergüzeşt-i Kalyopi* ve *Seyr-i Servinaz* romanlarına odaklanacak ve bu metinleri şehirleşme, doğaya dönme/dönememe bağlamında değerlendirecektir. Bir yandan da bildiri, çevreci ütopya ve çevreci feminizm kavramlarının 1290 gibi bir tarihte ortada olmadığını da göz önünde bulundurarak romanları erken/proto örnekler olmaları/olabilirlikleri açısından da çözümleyecektir.

Anahtar Sözcükler: T. Abdi, *Sergüzeşt-i Kalyopi*, *Seyr-i Servinaz*, doğa, kadın, şehir.

* Arş. Gör. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, E-posta: oktaygulcin@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3745-5896

NATURE, WOMEN AND CITY IN T. ABDİ'S NOVELS *SERGÜZEŞT-I KALYOPI* AND *SEYR-I SERVİNİZ*

Abstract

With the process of modernization, Ottoman society experienced many innovations in the military, medical, architectural, administrative, and financial areas. However, innovations are not limited to these areas. Industrialization is also a crucial step toward catching up with the West and progressing in the modernization process. As a result, between 1840-1860 and 1860-1876, various factories, schools, and exhibitions were established, and accomplishments in the way of industrialization were attempted. However, these initiatives, which were launched with enthusiasm, had negative results, and did not achieve the desired success. Soon after, the Ottoman Empire became an open market for industrialized states such as those in Europe. After that, nature turns into a utopia that is longed for, dreamed of, but never returned to. Literary texts could not remain apathetic to being on the fence status and important works including nature-city comparisons were written. Two of the typical examples to be given for these texts belong to T. Abdi, who does not have much information in literary history. T. Abdi, who wrote the novels *Sergüzeşt-i Kalyopi*, *Seyr-i Servinaz*, *Zavallı Kızcağz* and *Gizli Sevdâ* between 1290-1292 (1873-1875), stands at an important threshold in the transition from traditional narratives to modern novels. The author's novels, *Sergüzeşt-i Kalyopi* and *Seyr-i Servinaz* are the works that present examples of that being on the fence status we mentioned in every aspect. Although these novels were written in 1290 (1873), at a time when the Ottoman Empire was still in the process of industrialization, they have remarkable interpretations of being fed up with the city and yearning for nature. While T. Abdi drove his heroes Kalyopi and Servinaz away from the city, their paths took these two women through utopian islands, places, and forests, at the same time. In this way, the author added an adventure theme to his works while also showing that he was influenced by popular narratives of the time, the "robinsonades". In this sense, the two works mentioned can be regarded as early examples of "ecotopia" at a time when the concept of ecotopia did not exist "yet". Moreover, T. Abdi's choice of women as the main characters in both of his novels and integrating them with nature makes his works suitable for ecofeminist readings. For this reason, this paper will focus on T. Abdi's novels, *Sergüzeşt-i Kalyopi* and *Seyr-i Servinaz*, and will assess these texts in the context of urbanization, returning/not returning to nature. On the other hand, the paper will also analyze the novels in terms of being early/proto examples/being a possible example, considering that the concepts of ecotopia and ecofeminist did not exist in 1290.

Key Words: T. Abdi, *Sergüzeşt-i Kalyopi*, *Seyr-i Servinaz*, nature, women, city.

ZÜLFÜ LİVANELİ’NİN *SON ADA* ROMANINDA EKOLOJİK YIKIM TEMSİLLERİ VE GÜNÜMÜZÜN EKOLOJİK KAYGILARI

Şulenur BİLGİN*

Cenk TAKIM**

Özet

Zülfü Livaneli’nin *Son Ada* (2008) isimli romanı, bir ada halkının kademeli olarak ekolojik yıkıma sebebiyet vermesini ve bunun sonucunda ada halkının yerlerinden ediliş hikâyesini anlatmaktadır. Roman, ekocentrik (ecocentric) bir düşünce sisteminden insan merkezci (anthropocentric) ideolojiye geçiş sürecini tasvir eder. Bu geçiş sürecinde rol oynayan Başkan karakteri, ada halkını manipüle ederek adada baskıcı bir rejim kurmuş ve adada ekolojik yıkımı başlatan kişi olmuştur. Modern insanın temsilcisi olan Başkan, adanın ekolojik düzenini bozarak orayı turizm cennetine dönüştürmek istemektedir. Adanın kademeli dönüşümü, Başkan tarafından modernize edilmesi ve bununla birlikte adada artan ekolojik tahribat, günümüzdeki kapitalosen, antroposen ve bağlantılı olarak ekolojik yıkım ve çevresel tahribat gibi tartışmalı konuları yansıtmaktadır. Ekolojik dengenin insan eliyle bozulması, iklim krizi ve beraberinde getirdiği çevresel sorunlar günümüz dünyasında göz ardı edilemez bir evreye ulaşmıştır. Tüm bunların temelinde yatan insan merkezci ve kapitalist düşünce sistemlerinin yansımaları *Son Ada* eserinde çarpıcı bir biçimde görülmektedir. İnsan ve doğa arasındaki ayrım aşırılaştıkça, diğer bir deyişle insan, doğayı maddi değere dönüştürülebilecek bir varlık olarak algılamaya başladıkça hem kendini hem de doğayı yok eder. Bu ayrım, ekoeleştirici akımının incelediği başlıca konulardan biridir. Bu nedenle, insanların bu düşünce yapısına sahip olmalarının sebebi ve neden kaçınımları gerektiği ekoeleştirici bir yaklaşımla tartışılabilir. Bu bağlamda bu çalışma, Livaneli’nin *Son Ada* romanını ekoeleştirici bir bakış açısıyla inceleyecektir. Bu inceleme, birincil ve ikincil kaynaklardan konu ile ilgili alınan referanslar üzerinden gerçekleştirilecektir. Bu çalışmanın amacı ise, romandaki ekolojik yıkım temsillerinin günümüz dünyasının ekolojik kaygılarını yansıttığını ortaya çıkarmaktır.

Anahtar Sözcükler: Zülfü Livaneli, *Son Ada*, kapitalosen, ekolojik kaygılar, ekolojik yıkım.

REPRESENTATIONS OF ECOLOGICAL DEGRADATION IN ZÜLFÜ LİVANELİ’S NOVEL *SON ADA* AND TODAY’S ECOLOGICAL ANXIETIES

Abstract

Zülfü Livaneli’s novel *Son Ada* (2008) narrates a story about displaced islanders due to gradual ecological degradation that they caused. It depicts the transition from an ecocentric thought system to an anthropocentric ideology. The President, who played a role in this transition process, forms an oppressive regime by manipulating the islanders and becomes the person that starts the ecological destruction on the island. The President, who is the representation of modern-day man, wishes to transform the island into a tourism center by causing a disruption to

* Öğr. Gör., Kapadokya Üniversitesi, E-posta: sulenur.bilgin@kapadokya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7415-5238

** Öğr. Gör., Kapadokya Üniversitesi, E-posta: cenk.takim@kapadokya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7004-7467

ecological balance. The gradual transformations of the island, its modernization by the President, and the increasing extent of ecological destruction reflect the controversial issues such as the present-day ‘Capitalocene’ argument, ‘Anthropocene’, and related ecological destruction and environmental destruction. The human-made deterioration of the ecological balance, the climate crisis, and the environmental problems it brings has reached an undeniable stage today. The reflections of the anthropocentric and capitalist modes of thought underlying these problems are visible in *Son Ada*. As the distinction between human and nature becomes excessive, in other words, as human begins to perceive nature as an asset, s/he destroys both nature and himself. This distinction, caused by anthropocentric mindset, is one of the main issues that ecocriticism scrutinises. Therefore, the reason why people have this mindset and why they should avoid it can be discussed with an ecocritical approach. This study will examine Livaneli’s *Son Ada* from an ecocritical point of view. This examination will base on references and quotations taken from primary and secondary sources on the subject. The aim of this study is to reveal that the representations of ecological degradation in the novel reflect the ecological anxieties of today’s world.

Key Words: Zülfü Livaneli, *Son Ada*, capitalocene, ecological anxieties, ecological degradation.

GÜLAYŞE KOÇAK'IN EKOLOJİK DİSTOPYASI *SİYAH KOKU*'DA FELAKET VE KIYAMET SONRASI

Meltem DAĞCI*

Özet

Küresel ısınma, ormanların yok edilmesi, asit yağmurları, türlerin yok olması ve kirlilik gibi doğal yaşamı tehdit eden çevre sorunları, yirminci yüzyılın başlarından bu yana artan hızlı kentleşme, sanayileşme ve teknolojik etmenlerin de etkisiyle günümüz toplumlarının en önemli sosyal ve politik sorunları arasında yerini almıştır. Dünyanın geleceğinin tehdit altında bulunması, çevre sorunlarını sadece çevre biliminin çalışmalarıyla sınırlı olmaktan çıkararak disiplinler arası bir özellik kazandırmıştır. Bunun sonucu olarak da edebiyat, küresel bir kaygı konusu haline gelen çevre sorunlarıyla ilgilenmeye başlamıştır.

Ekodistopya; çevre sorunları, büyük yıkımları, felaketleri, kıyamet sonrası kurguyu içerisinde barındırır. Bununla birlikte büyük felaketler de ekodistopyanın alt türlerden biridir. Bu yolla, edebi metnin ekolojik kriz karşısında hem sorumluluk üstlenen hem de olası ekolojik yıkım konusunda uyarıcı bir işlev edindiği söylenebilir.

Edebiyatımızda ekolojik distopya örneklerinden biri de Gülayşe Koçak'ın *Siyah Koku* romanıdır. Kitapta doğal kaynakların kuruduğu, kişi başına düşen su tüketiminin kotaya bağlandığı, organ bağışının yasalarca ve genç-yaşlı ayrımı gözetilmeden zorunlu kılındığı, her şeyin, "ruhların bile" plastikleştiği, insanların günlük yaşamlarını ancak dev "*püskürtücüler*" yoluyla havaya salınan sakinleştirici ilaçlarla idame ettirebildiği ve bu ilaçlarla itaatkâr vatandaşlar hâlinde tutulabildiği bir gelecekte geçmektedir.

Bu çalışmanın amacı, Gülayşe Koçak'ın *Siyah Koku*'sunun (2012) kurgulanmasında etkili olan ekodistopik roman kavramının kaynaklarına, ekoeleştirinin edebî metne uygulanabilirliğine dair çıkarımlara ulaşabilmektir. Söz konusu eserde, yazarın doğa-insan ilişkisini ele alış biçimi felaket ve kıyamet sonrası yaklaşımla ortaya konulacaktır.

Anahtar Sözcükler: Ekoeleştir, felaket, Gülayşe Koçak, kıyamet sonrası, *Siyah Koku*.

DISASTER AND POST-APOCALYPSE IN GÜLAYŞE KOÇAK'S ECOLOGICAL DYSTOPIA *BLACK SMELL*

Abstract

Environmental problems that threaten natural life such as global warming, deforestation, acid rain, extinction of species and pollution have taken their place among the most important social and political problems of today's societies with the effect of rapid urbanization, industrialization and technological factors that have increased since the beginning of the twentieth century. The fact that the future of the world is under threat has brought environmental problems not only to the studies of environmental science, but also to an interdisciplinary feature. As a result of this, literature has started to deal with environmental problems, which have become a global concern.

Ecodystopia; encompasses environmental problems, great destructions, catastrophes and post-apocalyptic fiction. However, major disasters are also a subgenre of ecodystopia. In this way, it can be said that the literary text acquires a function that both assumes responsibility in the face of ecological crisis and warns about possible ecological destruction.

* Bağımsız Araştırmacı, Anadolu Üniversitesi, E-posta: dagci.meltem@gmail.com

One of the examples of ecological dystopia in our literature is Gülayşe Koçak's novel *Black Smell*. In the book, natural resources dry up, per capita water consumption is tied to a quota, organ donation is made compulsory by law and without distinction between young and old, everything, even "souls" has become plastic, people can maintain their daily lives only with calming drugs released into the air by giant "sprayers" and It takes place in a future where these drugs can be kept as obedient citizens.

The aim of this study is to reach the sources of the ecodystopic novel concept, which is effective in the editing of Gülayşe Koçak's *Black Smell* (2012), and to reach inferences about the applicability of ecocriticism to the literary text. In the work in question, the author's approach to the nature-human relationship will be revealed with a catastrophic and post-apocalyptic approach.

Key Words: Eco-criticism, disaster, Gülayşe Koçak, post-apocalyptic, Black Smell.

5. OTURUM

DENİZ KÜSTÜ VE DELİ İBRAM DİVANİ ADLI ESERLERİN EKOELEŞTİREL DEĞERLENDİRİLMESİ

Filiz FERHATOĞLU*

Gökçen BAYRAM**

Özet

İnsanın doğaya ve diğer canlılara verdiği zararlar, iklim değişimleri, çevre felaketleri ekolojik krizin günümüzde inkâr edilemeyecek bir boyuta ulaştığını göstermektedir. Ekoeleştiri, edebî metinlerde insan-çevre ilişkisini, iklimi, üretim ve tüketim modellerini, insanların içinde yaşadıkları toplum bağlamında değerlendirmektedir. Bu çalışmada Yaşar Kemal'in *Deniz Küstü* romanı ile Ahmet Büke'nin *Deli İbrahim Divanı* romanı ekolojik dengelerin, doğal hayatın ve insan ilişkilerinin bozulması kapsamında incelenmiştir. Her iki romanda da balıkçıların manevi özelliklerinden dolayı zarar vermekten çekindikleri yunusları, zamanla para ve güç uğruna katletmeleri konu edinilmiştir. *Deniz Küstü* romanında İstanbul'un Menekşe semtinde yaşayan balıkçılar anlatılırken, *Deli İbrahim Divanı* romanında İzmir'e bağlı Köstence Adası'nda yaşayan balıkçılar anlatılmaktadır. Her iki romandaki balıkçılar manevi öneminden ötürü yunusları avlamaktan çekinmektedirler fakat maddi zorluklar içinde yaşıyor olmaları, yunus balığı yağının maddi olarak çok değerli olması ve yabancıların bu yağa çok fazla para vermesi balıkçıları yunus avına çıkmaya teşvik etmiştir. Başlarda yunus balıklarını avlayarak maddi refaha kavuşan balıkçılar daha sonra avlayacak yunus balıklarının kalmaması ve yunus balıkları olmadığı için diğer balıkların da İstanbul ve Köstence'yi terk etmesi ile ilk geçim kaynaklarından da olmuş ve birçok balıkçı yaşadıkları bölgeleri, yerlerini, yurtlarını terk etmek zorunda kalmışlardır. Her iki romanda da para ve güç hırsı ile yunusları katleden insanların doğayı ve deniz ekosistemini bozarak en büyük zararı ve yıkımı yine kendilerine yaptıkları ekolojik, ekonomik ve toplumsal sonuçları ile ele alınmıştır. Bu çalışma ile her iki romanda işlenen konular ekoeleştiri bağlamında insan ve doğa ilişkisini ekolojik, ekonomik ve toplumsal açıdan analiz ederek çevre sorunları ve ekolojik hassasiyetin edebiyatta yer alması vurgulanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Deniz Küstü, Deli İbrahim Divanı, ekoloji, edebiyat, ekoeleştiri.

ECOCRITICAL EVALUATION OF THE WORKS NAMED *DENİZ KÜSTÜ* AND *DELİ İBRAM DİVANİ*

Abstract

The damage caused by humans to nature and other living things, climate changes, environmental disasters show that the ecological crisis has reached an undeniable dimension today. Ecocriticism evaluates the human-environment relationship, climate, production and consumption patterns in literary texts in the context of the society

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, E-posta: filizfer@istanbul.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6111-9548

** Doktora Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, E-posta: gokcenbayram@marun.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8892-1020

in which people live. In this study, Yaşar Kemal's novel *Deniz Küstü* and Ahmet Bûke's novel *Deli İbrahim Divanı* are examined within the scope of the deterioration of ecological balances, natural life and human relations. In both novels, it is the subject of the fishermen's killing of dolphins, which they are afraid of harming due to their spiritual characteristics, for the sake of money and power over time. While the fishermen living in the Menekşe district of Istanbul are described in the novel *Deniz Küstü*, the novel *Deli İbrahim Divanı* describes the fishermen living on the island of Constanta in İzmir. Fishermen in both novels are reluctant to hunt dolphins because of its spiritual importance, but the fact that they live in financial difficulties, the fact that dolphin oil is very valuable financially and foreigners pay a lot of money for this oil encouraged fishermen to go dolphin hunting. Fishermen, who gained financial well-being by hunting dolphins at first, became their first source of livelihood as there were no dolphins left to hunt and other fish left Istanbul and Constanta, and many fishermen had to leave their regions, places and homes. In both novels, the greatest harm and destruction of people who killed dolphins with their greed for money and power, by disrupting nature and the marine ecosystem, are discussed with their ecological, economic and social consequences. In this study, it has been tried to emphasize the environmental problems and ecological sensitivity in the literature by analyzing the relationship between human and nature in the context of ecocriticism in terms of ecological, economic and social aspects.

Key Words: Deniz Küstü, Deli İbrahim Divanı, ecology, literature, ecocriticism.

BERCİ KRİSTİN ÇÖP MASALLARI'NDA ÇEVREYE ALGI FENOMENOLOJİSİ ÜZERİNDEN BAKMAK: YERLEŞME(ME)NİN TEKİNSİZ VE SESSİZ DİLİ

Duygu OYLUBAŞ KATFAR*

Özet

Gerçeğin sesi ve algısı büyüülü gerçekçi metinlerde yazarla okur arasındaki ilişkiyi belirleyen fenomenolojik bir süreçtir. Bu süreçte zemin çevreyse; okur ve yazar büyüülü bir çevre gerçeğinin kaynak hafıza taşıyıcılarıdır. Yani zeminin anlatı düzlemidirler. Burada tuhaf olan, okur ve yazarın algısıyla anlam kazandığına göre bunun sıradan olup olmayacağının belirleyeni, tuhaflığa sahip olanın gerçekliği değil algı aktarıcısının yorumuyla edinilir. Çünkü büyüülü gerçekçi metin, organik olarak gerçeğin içerisinden ve ondan uzaklaşmayarak eleştirisini yapar. Bu yüzden doğaüstünü de doğanın içinden, kendine uygun varsayılan söyleminden, uzaklaştığı noktaları düşünerek değerlendirmeye almak gereklidir. Romanda algı, okur gözünden oluşurken onu şaşırtmayan gerçekler dünyasına anlatıcı rolüyle odaklanılır. Büyüülü gerçekçi metinlerin doğası okuru şaşırtmaz. Bu metinlerde genelde kapalı karakterleştirme söz konusu olmaz, anlatıcının yorumuyla karşılaşılmaz. Hatta okurun doğrudan söylem ve eylem aktarımıyla karşılaşması sebebiyle gerçekdışı ihtimaller de sorgulanmaz. Bu tarz eserlerin konumunda çevre ise gerçekliğin boyutlarında fenomenolojik olarak yer alır. Okura da bu çözümleme yolunu takip etmek düşer.

Latife Tekin *Berci Kristin Çöp Masalları*'nda ele aldığı sesi duyulmayan insan sınıflarıyla insandışı olanı 'ötekiler' tabiriyle bir tutarak farklı bir söylem alanı kurmaktadır. Çalışmada bu söylem alanı edebiyat ve çevre bağlamında algının fenomenolojik olarak değerlendirilmesi yöntemiyle incelenmeye değer görülmüştür. Çünkü gerçekliğin doğa karşısındaki yerleşme endişesini, bir edebî türe dâhil olma yani yerleşme üzerinden bakan bu romanda izlemek mümkündür. Ayrıca ekolojik bilinç dışında insan ve doğanın yerleşme ilişkisi ekopsikoloji üzerinden düşünüldüğünde insanmerkezcilikten uzak durulmaya çalışılsa da insanın algısı üzerinden temellendirme söz konusudur. Bu algıyla edebî ürünler yaratılır ve yaratılan edebî türlerin simgesel tarafı düşünülerek söylem üretilir. Latife Tekin'in söylemleri türün simgesel tarafı bakımından büyüülü gerçekçi kabul edilir. Bu söylem çevre temelli ele alındığında ekoeleştirici terimiyle bakış açısını belirler ve ekomerkezcilik yaklaşımıyla ilerler. Bu çalışma gerçekliğin başkalaşımıyla çevrenin başkalaşımını bir arada düşünmeyi hedeflemiş ve edebî eserin antroposentrik çevre etiğinden ekosentrik etik yaklaşıma bakışın değişmesindeki rolünü gerçeğin sesi ve algısı üzerinden sorgulamaktadır.

Anahtar Sözcükler: Çevre, algı fenomenolojisi, büyüülü gerçekçilik, sessizlik, *Berci Kristin Çöp Masalları*.

* Dr. Öğr. Üyesi, Kapadokya Üniversitesi, Beşeri Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, E-posta: duygu.oylubas@kapadokya.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2511-9844

**LOOKING AT THE ENVIRONMENT THROUGH THE PHENOMENOLOGY OF PERCEPTION IN
BERJI KRISTIN: TALES FROM THE GARBAGE HILLS: THE UNCANNY AND SILENT LANGUAGE OF
THE (UN)SETTLEMENT**

Abstract

In the works of magical realism, the relationship between the author and the reader is determined by the phenomenological process of speech and perception of the truth. If the ground is the environment in this process, then readers and authors can be regarded as the memory carriers of a magical environmental reality. In other words, they are the ground's narrative platform. Here what is strange is as the unusual item acquires meaning through the reader's and author's perception, it is not the actuality of the strange person but the perception transmitter's interpretation that determines whether it will be ordinary. Because magical realist literature criticizes the truth naturally by not evading it. Due to that, it is vital to analyze the supernatural by analyzing the points at which it departs from nature, its ostensibly acceptable speech. As the reader's view is being created in the narrative, the narrator focuses on the mundane world of facts that are not regarded as surprising. The reader is not surprised by the nature of magical realist works. In these works, implicit characterisation and the narrator's interpretation often remain absent. The reader is presented with a direct transfer of discourse and action, hence, implausible possibilities are not questioned. In such works, the environment is situated phenomenologically inside the bounds of reality. Then the reader does their part to pursue this line of reasoning.

Latife Tekin Berci introduces a new discourse area by linking the inhuman with the voiceless human groups she discusses in *Berji Kristin: Tales from the Garbage Hills* by employing the term "others." In the study, it was determined that this topic of discourse merits phenomenological investigation of perception within the context of literature and surroundings. It is possible to follow up the issue of the settlement, which is the realization against nature in this work examining its inclusion in a literary form. Moreover, when the settlement link between humans and nature in the ecological unconscious is explored through ecopsychology, despite attempts to avoid anthropocentrism, there is a foundation in human perception. With this perception, literary works are produced and discourse is generated by considering the symbolic aspects of the literary genres developed. The discourses of Latife Tekin are regarded magical realists in terms of the symbolic aspect of the genre. Considered in terms of the environment, this discourse establishes its perspective with the word ecocriticism and develops with an ecocentric approach. The aim of the study is to analyze both the metamorphosis of reality and the metamorphosis of the environment, as well as the function of literary works in the shift from anthropocentric environmental ethics to an ecocentric ethical approach, as reflected in the voice and perception of reality.

Key Words: Environment, phenomenology of perception, magical realism, silence, *Berji Kristin: Tales From The Garbage Hills*.

LATİFE TEKİN'İN *BERCİ KRİSTİN ÇÖP MASALLARI* ESERİNDEKİ TOKSİK ÇOCUK BEDENLERİ

Nilüfer DİNÇ DEMİROK*

Özet

Endüstri devrimi ve sanayileşmenin gezegenimiz üzerinde geri döndürülemez etkileri olmuştur. Yaşanan gelişmeler ve tüketim ile doğayla olan ilişki giderek kopmuş ve dahası doğa tahakküm altına alınmaya çalışılmıştır. Latife Tekin'in Çiçektepe isimli çöp mahallesi köyden büyük kente göç etmek zorunda kalan çöp toplama alanının oluşturduğu bir tepede derme çatma naylondan kapıları olan gecekondular ile kurulmaktadır. Günümüzün azalmayan ve hâlâ devam eden sorunu hâline gelen tahakküm altına alma, etiketleme, ötekileştirme sorunlarını mümkün olan her platformda dile getirmek, yazıya dökmek, çözüm önerileri üretmek ve bakış açılarını değiştirmeye yönelmek doğru bir adım olacaktır.

İçinde bulunduğumuz ve jeologlar tarafından Antroposen Çağı olarak adlandırılan çağımızda edebî eserlerde sorunların dile getirildiği sıklıkla rastlanan bir durumdur. Bu bağlamda bu inceleme Türk Edebiyatı'nın önde gelen isimlerinden Latife Tekin'in doğa insan ilişkilerini konu ederken, doğa kirliliği problemine dikkat çektiği *Berci Kristin Çöp Masalları* (2001) isimli eser örnek olarak seçilmiştir. Tüketim ve sanayileşmenin sonuçlarından halklar olumsuz etkilenmiştir. Bu çalışmanın amacı; tüketimin olumsuz sonuçlarını sosyal ve politik açıdan ele alan eserde çocukların bu durumdan nasıl etkilendiğini ortaya koymaktır. Ayrıca, roman boyunca sadece doğanın değil, yaşam alanları azalan çocukların katlanmak zorunda kaldıkları zorlukların altını çizmeyi hedeflemektedir. Latife Tekin'in romanında eko eleştirmen Stacy Alaimo'nun ortaya attığı "transcorporeality-bedenler arası" kuramını görebilmek mümkündür. Eko eleştiri bağlamında seçilen eser insan eli ile doğanın tahrip edilmesini, insan ve doğanın ötekileştirilmesinin yanı sıra birbirlerinden nasıl ayıramaz olduğunu ve doğanın eyleyciliğinin yadsınamaz olduğunu bir örneğini teşkil etmektedir. Çalışmanın başka bir amacı da kirlilik ve çöpün çocukların yaşamları ve ölümleri arasındaki ince çizgiyi belirlemekteki rolü ve bedenlerin nasıl çöpün bir parçası hâline geldiğini söylemsel mesajlar yolu ile iletilmesini gözlemleyerek ortaya koymaktır. Ayrıca söz konusu eser edebî eserler ve çevre arasındaki ilişkiyi inceleme olanağı sunan eko eleştiri bağlamı ve yöntemi kullanılarak incelenmiştir. İnsanlığın yüzyıllar boyunca peşinde koştuğu materyallerin nasıl gün gelip aleyhlerinde rol oynadığını, doğa, kadın, çocuk, çevre bağlamında insanın tüketim hızının yarattığı kirlilik ve kirliliğin sebep olduğu bağlam da çalışmaya dâhil edilmiştir.

Sonuç olarak bu çalışmada insanların doğayı hiçe sayıp tahrip ederken, doğayı biçimlendirmeye çalışırken ve doğayı insan yararına kullanmaya çalışırken tüketim toplumunun tükettiği çocukların durumu mercek altına alınmıştır. İnceleme sonucunda insan eli ile üretim ve tüketim ikilisinin ardından yaratılan kirlilik ve yol açtığı devasa etkilerden birinci derecede etkilenen başta kadın ve çocuklar olduğu sonucunu çıkarmak mümkündür.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Kapadokya Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Araştırma Enstitüsü, İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, E-posta: nlfr.76@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7742-2151

Edebiyatın insanların düşüncelerini etkileme gücü göz önüne alındığında, seçilen eserin insan meselelerine, doğa, kadın ve çocuk üzerine yaşanmakta olan vahameti ortaya koyduğunu gözlemlemek mümkündür.

Anahtar Sözcükler: Antroposen, doğa, edebiyat, çocuk, çöp.

TOXIC CHILD BODIES IN LATİFE TEKİN'S *BERCİ KRİSTİN TRASH TALES*

Abstract

The industrial revolution and industrialization had irreversible effects on our planet. With the developments and consumption, the relationship with nature has gradually been broken. Latife Tekin's garbage neighbourhood named Çiçektepe is established with shanty houses with makeshift nylon doors on a hill formed by the garbage collection area that had to migrate from the village to the big city. It would be a right step to express, write down, produce solutions and change perspectives on the problems of domination, labelling and marginalization, which have become today's unending and still ongoing problems, on every possible platform.

Geologists named the age we are in as the Anthropocene Age, in which it is a frequent situation that problems are expressed in literary works. In this context, the literary work named *Berci Kristin Çöp Masalları* (2001), in which Latife Tekin, one of the leading names in Turkish Literature, draws attention to the problem of pollution while discussing nature-human relations, was chosen as an example in this study. People have been adversely affected by the results of consumption and industrialization. The aim of this study is to reveal how children are affected by this situation throughout the novel, which deals with the negative consequences of consumption in social and political terms. In Latife Tekin's novel, it is possible to see the "transcorporeality-intercorporeality" theory put forward by eco-critic Stacy Alaimo. The text chosen in the context of ecocriticism is an example of the destruction of nature by human hands, the marginalization of human and nature, as well as how they are inseparable and the agency of nature is undeniable. Another aim of the study is to reveal the role of pollution and garbage in determining the fine line between children's lives and deaths, and how bodies become a part of garbage by observing how they are transmitted through discursive messages. In addition, the novel is examined by using the context of eco-criticism, which provides the opportunity to examine the relationship between literary works and the environment. How the materials that humanity has been chasing for centuries have played a role against them, including the pollution caused by human consumption, women, children and the environment concepts are also included in the study.

As a result, in the study, the situation of children consumed by the consumer society, while people ignore and destroy nature, try to shape nature and try to use nature for human benefit, is underlined. It is possible to conclude that especially women and children are primarily affected by the pollution and the enormous effects of the human-made production and consumption cycle. Considering the power of literature to influence people's thoughts, it is possible to observe that the chosen work reveals the gravity of human issues, nature, women and children.

Key Words: Anthropocene, nature, literature, child, trash.

SON ADA VE SON ADA’NIN ÇOCUKLARI ADLI ROMANLAR EKSENİNDE EDEBİYAT VE EKOELEŞTİRİ

Göksu KOÇ*

Özet

İnsan ve doğa ilişkisi uygarlık tarihinin başlangıcından günümüze kadar çeşitli değişimlerle varlığını sürdürmüştür. Başlangıçta doğanın bir parçası olan insan, Batı’da yaşanan devrimlerin etkisiyle doğa üzerindeki hakimiyetini arttırmış ve çevre merkezli bakış açısından uzaklaşmıştır. Böylece doğa, değişen zamanın ve değişen insanın etkisiyle “tahakküm altına alınan”, “ötekileştirilen” bir nesne konumuna gelmiştir. Ekoeleştirilme teriminin yabancı kaynaklarda “ecocriticism” adıyla ilk kez William Rueckert tarafından 1978 yılında kullanıldığı görülür. Bu tarihten itibaren insan ve doğa ilişkisi kuramsal boyutta “ekoeleştirilme” adıyla disiplinlerarası çalışma alanı olarak edebiyata yansır. Ekoeleştirilme, insanın doğa üzerindeki tahakkümüne eleştirel bir bakış açısı geliştirerek insan ve doğanın aynı sistem içerisinde birbirinin ayrılmaz bir parçası olduğu görüşünü öne sürmektedir. Ekoeleştirilme en genel anlamıyla doğanın edebiyat eserlerine nasıl yansıdığını ele alır. İnsan etkisiyle değişen, dönüşen ve bozulan ekolojik yapıyı merkeze alan doğa temalı edebiyat araştırmaları son yıllarda ülkemizde de akademik çalışmaların önemli konularından biri olmuştur. Ekoeleştirel nitelikli edebî metinler Sanayi Devrimi’nden küresel ısınmaya kadar geçen süreçte insan faktörünün yol açtığı tahribatın kaçınılmaz gerçekliği ve bu gerçeklerle yüzleşmemiz gerektiğini ortaya koyar. *Son Ada*, Zülfü Livaneli’nin 2008 yılında yayımlanan, 2009 yılında ise Orhan Kemal Roman Ödülü’ne layık görülen romanıdır. Roman, 2014 yılında *Son Ada’nın Çocukları* başlığıyla çocuklara ve gençlere uyarlanmış hâliyle okurla buluşmuştur. Adı geçen romanlarda insanın doğa ile ilişkisi ve insanın ekosisteme müdahalesinin yarattığı sonuçlar bütün boyutlarıyla kurgu çerçevesinde işlenmiştir. Bu yönüyle romanlar, insan ve ekolojik döngü ilişkisine yönelik iletilerle kuşatılmıştır. *Son Ada* romanında insanın doğal sisteme müdahale etmesi sonucu yaşanan felaketler ekoeleştirel bakış açısıyla okura iletilirken, *Son Ada’nın Çocukları* özellikle hitap ettiği çocuk ve genç okurlara yönelik ekolojik bilincin aşılması yönüyle eğitsel bir nitelik taşır. Çalışmanın ilk bölümünde ekoeleştirelin içeriğine, gelişimine ve Türk edebiyatına yansımalarına değinilecektir. Çalışmanın ikinci bölümünde ise Zülfü Livaneli’nin adı geçen romanları ekoeleştirel bakış açısıyla yorumlanacaktır.

Anahtar Sözcükler: Ekoeleştirilme, Türk edebiyatı, roman, *Son Ada*, *Son Ada’nın Çocukları*.

LITERATURE AND ECOCRITICISM ON THE AXIS OF NOVELS SON ADA AND SON ADA’NIN ÇOCUKLARI

Abstract

The relationship between human and nature has continued its existence with various changes from the beginning of the history of civilization to the present day. Man, who was a part of nature in the beginning, increased his dominance over nature with the effect of the revolutions in the West and moved away from the environmental

* Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni, MEB, E-posta: goksu-koc@windowslive.com, ORCID: 0000-0002-5207-6571

perspective. Thus, nature has become an object that is “dominated” and “othered” under the influence of changing time and changing people. It is seen that the term ecocriticism was first used by William Rueckert in 1978 under the name “ecocriticism” in foreign sources. From this date on, the relationship between human and nature is reflected in literature as an interdisciplinary field of study under the name of “ecocriticism” in the theoretical dimension. Ecocriticism develops a critical perspective on human domination over nature and suggests the view that humans and nature are inseparable parts of each other within the same system. In its most general sense, ecocriticism deals with how nature is reflected in literary works. Nature-themed literature research, which focuses on the ecological structure that changes, transforms and deteriorates under human influence, has been one of the important subjects of academic studies in our country in recent years. Ecocritical literary texts reveal the inevitable reality of the destruction caused by the human factor in the process from the Industrial Revolution to global warming and that we need to face these facts. *Son Ada* is a novel by Zülfü Livaneli, published in 2008 and awarded the Orhan Kemal Novel Award in 2009. The novel met with the readers in 2014, with the title *Son Ada'nın Çocukları*, adapted to children and young people. In the aforementioned novels, the relationship of man with nature and the consequences of man's intervention in the ecosystem are handled within the framework of fiction with all its dimensions. In this respect, the novels are surrounded by messages about the relationship between human and ecological cycle. In the novel *Son Ada*, disasters experienced as a result of human intervention in the natural system are conveyed to the reader with an ecocritical point of view, while *Son Ada'nın Çocukları* has an educational quality in terms of instilling ecological awareness especially for children and young readers it addresses. In the first part of the study, the content, development and reflection of ecocriticism on Turkish literature will be discussed. In the second part of the study, Zülfü Livaneli's novels will be interpreted from an ecocritical point of view.

Key Words: Ecocriticism, Turkish literature, novels, *Son Ada*, *Son Ada'nın Çocukları*.

6. OTURUM

EDEBİYAT VE MEDENİYET İLİŞKİSİNİN ESTETİK BOYUTU: ŞİİR VE ŞEHİR KÜLTÜRÜ

İbrahim KAVAZ*

Özet

Şehirlerin, kimlik kazanmasında ve kadim medeniyetlere başkentlik etmelerinde mimari, sanat ve edebiyat gibi unsurlar, hem estetik hem de kültürel boyutlarıyla önemli bir işlevsellik üstlenir. Tarihin ilkçağlarından itibaren varlığını devam ettiren pek çok medeniyet, üzerlerinde yeşerdikleri ve kök saldıkları kadim şehirler ve bu şehirlerin estetik ve kültürel birikimini yansıtan eserlerle birlikte anılırlar. Şehirlere dair estetik tecrübelerin, estetik tefekkürlerin ve estetik idrakin manevi ve ruhsal etkisi edebiyat aracılığıyla iletilir. Bir medeniyetin kültürel hafızasına ve beğeni yargılarına ilişkin derin izler barındıran ve en eski edebî türler arasında yer alan şiirler ise şehir kültürü ve estetiğine dair unsurları “bir rüya hâlinde olma” hissi uyandırarak geçmişten geleceğe aktarır. Zira şiir türünde yazılan edebî eserlerde estetik tefekkür, şehir kültürü ve kimlik aidiyeti arasındaki ilişki, medeniyetlerin şehirde görünme biçimlerini ve mekânın kültürel hafızasını mücessem kılacak tarzda hissettirilir.

Türk şiirinde, şehir temsilleri ve imgeleri aracılığıyla geleneksel ve modern şehirlerin izini sürmek, geçmiş zamanı bugünde yaşatmayı, geçmişin estetik temasalarını, estetik tecrübelerini idrak etmeyi mümkün kılar. Mekânlar sadece fiziksel yapılar olarak bugüne taşınmaz aynı zamanda hıftettikleri uzak ve yakın hatıraları, geleneksel ve kültürel tecrübeleri de bugüne aktarırlar. Şehirlerin maddi ve manevi birikimlerini yansıtan mekânlar, zaman içinde tahrip olsalar asli özelliklerini yitirseler dahi uzun dönemler boyunca şiirlerdeki anlam alanları, ifade biçimleri ve anlatılış özellikleri ile canlılığını koruyabilir. Hafıza mekânlarının, fiziki, kültürel ve estetik boyutlarıyla yaşatılmasında ve kolektif bilince işlenmesinde şairlerin şiir, şehir ve medeniyet arasındaki ünsiyete odaklanmaları önemli bir rol oynamaktadır.

Türk edebiyatında şiir ve şehir kültürü arasındaki ilişkiyi yansıtan şiirlerde insan ve çevre arasındaki kuvvetli bağ, fiziki mekânın ve tabiatın insanda estetik hazlar uyandıran ve insanı derin tefekkürlere yönelten güzelliği ile birlikte işlenir. Bu bildiride Türk şiirinde edebiyat ve medeniyet arasındaki ilişkinin estetik boyutları, şiir türünde yazılan eserlerdeki şehir kültürünün görünme biçimleri üzerinden incelenecektir.

Anahtar Sözcükler: Edebiyat, medeniyet, estetik, şiir, şehir.

* Prof. Dr., Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, E-posta: ikavaz25@gmail.com

THE AESTHETIC DIMENSION OF THE LITERARY-CULTURAL RELATIONSHIP: POETRY AND URBAN CULTURE

Abstract

With their aesthetic and cultural dimensions, elements such as architecture, art, and literature play a vital part in cities developing identity and becoming the capital of ancient civilizations. Many civilizations that have persisted from the beginning of time are remembered by the ancient cities that sprouted and rooted them, as well as the works that reflect the aesthetic and cultural accumulation of these towns. Literature conveys the moral and spiritual influence of aesthetic encounters, aesthetic contemplations, and aesthetic comprehension of cities. Poems which are among the oldest literary genres and retain significant traces of a civilization's cultural memory as well as taste judgments, communicate elements of urban culture and aesthetics from the past to the future by conveying the impression of “being in a dream state.” Because the relationship between aesthetic contemplation, urban culture, and identity belonging is felt in literary works written in the genre of poetry in a way that embodies the way civilizations exist in the city and the cultural memory of the place.

Tracing traditional and modern cities through city representations and imagery allows Turkish poets to keep the past alive in the present, comprehending the aesthetic contemplations and aesthetic experiences of the past. Places are carried to the present not only as physical constructions, but also as distant and near memories, traditional and cultural experiences. Even though they are damaged through time and lose their original characteristics, the places that reflect the material and spiritual accumulation of cities can retain their vitality with the meanings, expressions, and narration aspects in the poems for extended periods of time. Poets' emphasis on the connection of poetry, city, and civilization is critical in keeping places of memory alive with their physical, cultural, and aesthetic characteristics and processing them into the collective consciousness.

The strong connection between humans and the environment is combined with the beauty of physical space and nature in Turkish literature poems that show the interaction between poetry and urban culture, which arouses aesthetic delights and directs people to profound thought. The aesthetic elements of the relationship between literature and civilization in Turkish poetry will be investigated in this paper through the forms of manifestation of urban culture in poetic works.

Key Words: Aesthetics, city, civilization, literature, poetry.

TÜRK EFSANELERİ VE ÇEVRE BİLİNCİ

Şakire BALIKÇI*

Özet

Çevreye zarar veren unsurların en başında doğal kaynakların bilinçsiz tüketimi gelmektedir. Tarımsal üretimin öneminin ön plana çıktığı günümüz koşullarında özellikle tarım arazileri ve su kaynaklarından doğru yöntemlerle istifade etmek son derece önemlidir. Ancak bu şekilde üretim aşamasında su israfının ve diğer tarımsal kaynakların aşırı tüketilmesinin önüne geçilebilir. Çevre bilinci kazanmak, kaynakların doğru kullanımı ve doğaya saygılı olma konusuna dikkat çekmek için gerçekleştirilen güncel çalışmaların yanı sıra efsaneler devrinden itibaren çevre kirliliği ve buna bağlı kıtlık ve ekolojik dengenin bozulma tehdidi insanlığın gündemindedir. İnsanoğlunun toplumsal hafızasının ve bilgi birikiminin birer taşıyıcısı niteliğinde olan efsanelerde ekolojik denge ve gıda tasarrufu konusu sıklıkla yer alan konular arasındadır.

Bu çalışmada Türkiye’de yaygın bir şekilde görülen ekmek ve türevlerine yapılan “saygısızlık” neticesinde taşta dönüşme, su kaynakları, hayvanların yaşama hakkı ve ağaçların kutsiyeti ile ilgili efsaneler literatür taraması ile elde edilmiştir. Çalışma; giriş, doğaya yapılan saygısızlıklar ve cezaları, ekmek ve türevlerine yapılan saygısızlıklar ve cezaları olmak üzere üç ana başlıktan oluşacak şekilde planlanmıştır. Söz konusu efsanelerde; ekolojik dengenin bozulmasına sebep olabilecek şekilde toprak, su, orman, bitkiler ve hayvan katliamlarını gerçekleştirenlerin cezalandırılmasındaki motivasyon ve halk bilgisi üzerinde durulmuştur. Efsanelerde yukarıda bahsi geçen hassasiyetler ve unsurlar tespit edildikten sonra ise insanoğlunun en eski çağlardan beri çevre bilincine sahip olması değerlendirilmiş; bu kadim bilgi ve hassasiyetin günümüzde ne derece karşılık bulduğu meselesi tartışılarak konu hakkında daha fazla ne yapılabilir sorusuna cevap aranmıştır. Genç kuşakların çevre kirliliği ve israf konusunda bilinçlenmeleri sürecinde, güçlü mesajlar taşıyan ve eğitici rolü olan efsaneler başta olmak üzere diğer sözlü kültür ürünlerinin israf ve çevre kirliliği konusunda bilinçli nesillerin yetiştirilmesindeki yardımcı rolü üzerinde durulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Çevre bilinci, efsane, ekmek, doğa.

TURKISH MYTHOLOGY AND ENVIRONMENTAL AWARENESS

Abstract

Unconscious consumption of natural resources comes first among the fact or sthatharm the environment. In today’s conditions, where the importance of agricultural production comes to the fore, it is extremely important to make use of agricultural land sand water resources with the most useful methods. Only in this way can wasting water and conspicuous consumption of agricultural resources be prevented. Raising environmental awareness is not merely

* Dr. Öğr. Üyesi, Mardin Artuklu Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı, E-posta: sakire_86@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-2007-2437

a matter of today, for drawing attention to the correct use of resource and to respect nature, environmental pollution and the later famine and the threat of deterioration of ecological balance have been on the agenda of humanity since the era of myths. Ecological balance and food saving are among the topics that are frequently included in a number of legends, which are the carriers of the social memory and knowledge of human beings.

This study covers a wide range of the Turkish legends where people turn into stone as a result of their “disrespect” for bread and its derivative and the legends related to the use of water resources, to animals’ right to live, and to the sanctity of trees. It comprises three main headings; the introduction, disrespect to nature and its punishments, disrespect to bread and its derivative and their punishments. In the mythological stories under question; the folklore and the motivation behind punishing those who harm the soil, water, forest, plants and those who massacre animals in a way that could cause the deterioration of the ecological balance were emphasized. After pointing to the above-mentioned sensitivities and elements in the related myths, it was concluded that human beings have environmental awareness since the earliest times. The question of how much this ancient knowledge and sensitivity is met today has been discussed and an answer has been sought to the question of what more can be done about the subject. In the process of raising awareness in young generations about environmental pollution and waste, the auxiliary role of other oral culture products, especially the mythological stories that have strong messages and have an educational role has been emphasized in raising conscious generations about wasting the natural resource and environmental pollution.

Key Words: Environmental awareness, legend, bread, nature.

ALTAY DESTANLARINDA GELENEKSEL EKOLOJİK BİLGİ

Gölnaz ÇETİNKAYA*

Özet

Geleneksel ekolojik bilgi, insan ve çevre ilişkisi sonucunda oluşan bilgi, deneyim, tecrübe, inanç ve uygulamaları kapsayan bir terim olarak 1980'li yıllardan beri tartışılmaktadır. İnsanın doğa ile olan etkileşimi neticesinde elde ettiği bilginin, uygulamanın, inanç pratiklerinin korunması, kuşaklar boyunca aktarılması geleneksel ekolojik bilgi açısından önem taşımaktadır. Bu bağlamda geleneksel ekolojik bilginin konusu olan insan ve doğa etkileşimi pek çok bilim dalının olduğu gibi kültür biliminin de önemli araştırma konularından biri olmuştur. Yüzyıllar boyunca sözlü kültür ortamında yaratılan, yaşatılan ve aktarılan kültürel unsurlarda kolektif belleğin en önemli kodlama ve yaratıcılık alanlarından biri doğa olmuştur. Doğa ile ilgili çoğu unsur sözlü kültür ortamında kalıp davranışlardan, sözlü anlatılara, danslardan, müziğe kadar pek çok anlatı ve gösterimin içerisinde kendine yer bulmuştur. Doğanın çağrışımları, tarih, coğrafya, felsefi düşünüş, inanış sistemleri, yaşam tarzı, bireysel tecrübelerle bütünleşerek yüzyıllara dayalı kültürel belleğin kodlarını oluşturmuştur. Bu açıdan doğa, yüzyıllar boyunca insanların sadece temel yaşam alanı olmamış aynı zamanda kültürel yaratımın, söylemin, kültürel uygulama ve pratiklerin de aktarım, dönüşüm ve süreklilik alanlarından biri olmuştur. Doğa ile ilgili yüzyıllara dayalı geleneksel bilginin aktarıldığı eserlerden biri de destanlardır. Bu çalışmada Altay destanlarından Oçı Bala, Ay Sologoy lo Kün-Sologoy, Ösküs Uul, Kan Kapçıkay, Kan Ceeren Attu Kan Altın, Temene Koo, Kara Taacı Kıs, Köğüdey Kökşin le BoodoyKoo, Altın Ergek destanlarındaki geleneksel ekolojik bilgiye dair unsurlar incelenmiştir. Altay destanlarında, doğa yönetim sisteminin, yaşamın, sosyo-kültürel değerler sisteminin (misafir ağırlama, konuklama, ekonomik sistemler vb.), temel üretim faaliyetlerinin, sağaltmanın, buna dayalı inanç sistemlerinin çok katmanlı söylem alanlarından birini oluşturmaktadır. Destanlardaki geleneksel ekolojik bilginin özü, dünyadaki yaşamın devamlılığında ekosistem içindeki bütün varlıkların birbirine muhtaç olduğu, döngünün devam etmesinin de ancak uyum ve dengeden geçtiği düşüncesine dayanmaktadır. Çalışmada destanlarda bireyin yaşadığı coğrafyaya olan bağlılığının, saygısının ve yaşadığı doğanın bir parçası olduğunun kodlarının doğayı koruyucu, önleyici yaklaşımlarla tabu, inanç, ritüel şeklinde aktarıldığı, sağaltma pratiklerinde, sağlıklı yaşamda, yiyeceklerin üretim, tüketim ve saklanması ile pek çok uygulamada doğa ile ilgili pek çok unsurun işlevsel olarak kullanıldığı, gündelik yaşamın pek çok alanında (müzik, giyim-kuşam, bebek beşiği yapımı, savaş aletleri vb.) doğadaki unsurlardan yararlanıldığı tespit edilmiştir. Sonuç olarak destanlarda sosyo-kültürel yaşamın pek çok alanında doğanın bilgisinden yararlanıldığı görülmüştür. Destanlarda ortak kolektif belleğe dayanan anlatılarda, birlikte çalışma, eğlenmenin ortaya çıkardığı performansa dayalı uygulamalarda, inanç temeline dayalı davranış kalıpları ve sözlerde geleneksel ekolojik bilgi aktarılmış, böylelikle geleneksel bilgi belleği yüzyılların ötesine taşınmıştır. Kültür endüstrisinin ve ekonomisinin yeni söylemlerinin, uygulamalarının ve pratiklerinin geleneksel bilgiye dayandığı günümüzde insan emeği, ekonomi, teknoloji ve zamanın önemli olduğu düşünüldüğünde yüzyıllara dayalı geleneksel

* Dr. Öğr. Üyesi, Hacettepe Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, E-posta: gctinkaya@hacettepe.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5099-394X

bilginin yaşatılması ve aktarılmasında kültürel belleğin referans çerçevesi olan destanların önemi bu çalışmada tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Altay, doğa, kültür, destan.

TRADITIONAL ECOLOGICAL KNOWLEDGE IN ALTAI EPIC

Abstract

Traditional ecological knowledge has been discussed since the 1980s as a term covering knowledge, experience, belief and practices resulting from the relationship between human and environment. It is important for traditional ecological knowledge to protect the knowledge, practice and belief practices that man has acquired as a result of his interaction with nature and to transfer it across generations. In this context, the interaction of human and nature, which is the subject of traditional ecological knowledge, has become one of the most important research topics of cultural science as well as many other disciplines. Nature has been one of the most important areas of coding and creativity of the collective memory in the cultural elements created, kept alive and transferred in the oral culture environment for centuries. Many elements related to nature have found their place in many narratives and representations, from behaviors to oral narratives, from dances to music, in the oral culture environment. The associations of nature, history, geography, philosophical thinking, belief systems, lifestyle, and individual experiences have formed the codes of cultural memory based on centuries. In this respect, nature has not only been the basic living space of people for centuries, but also has been one of the areas of transfer, transformation and continuity of cultural creation, discourse, cultural practices and practices. One of the works in which traditional knowledge about nature based on centuries is transferred is epics. In this study, the elements of traditional ecological knowledge in the Altaic epics Oçı Bala, Ay Sologoy lo Kün-Sologoy, Ösküs Uul, Kan Kapçıkay, Kan Ceeren Attu Kan Altın, Temene Koo, Kara Taacı Kıs, Kögüdey Kökşinle BoodoyKoo, Altın Ergek were examined. In Altai epics, it constitutes one of the multi-layered discourse areas of the nature management system, life, socio-cultural value system (guest hosting, hospitality, economic systems, etc.), basic production activities, healing, belief systems based on it. The essence of traditional ecological knowledge in epics is based on the idea that all beings in the ecosystem are in need of each other for the continuity of life on earth, and that the continuation of the cycle can only be achieved through harmony and balance. In the study, in the epics, the codes of the individual's loyalty to the geography he lives in and that he is a part of the nature he lives in are transferred in the form of taboo, belief, ritual with protective and preventive approaches, in healing practices, healthy life, production, consumption and storage of food and many applications related to nature. It has been determined that the element is used functionally and elements in nature are used in many areas of daily life (music, clothing, baby cradle making, war tools, etc.). As a result, it has been seen that the knowledge of nature is used in many areas of socio-cultural life in epics. In the narratives based on shared collective memory in epics, in performance-based practices created by working together and having fun, in belief-based behavioral patterns and in words, traditional ecological knowledge has been transferred, thus traditional knowledge memory has been carried beyond centuries. Considering that human labor, economy, technology and time are important today, where the new discourses, practices and practices of the culture

industry and economy are based on traditional knowledge, the importance of epics, which are the reference frame of cultural memory, in keeping the traditional knowledge based on centuries alive has been determined in this study.

Key Words: Altai, nature, culture, epics.

ÇEVRE-KÜLTÜR İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA TÜRK DESTANLARINDA HAYVANLARIN ROLÜ VE ÖNEMİ¹

Muhammet Nuri CEYLAN*

Özet

Türkler, varlık gösterdiği bütün coğrafyalarda zengin bir kültür birikimi oluşturmuş, bu bilgi birikimini de destanlar aracılığıyla sonraki kuşaklara aktarmıştır. Tüm bu değerlerin oluşumu, gelişimi, şekillenmesi ve aktarılması hususunda iki önemli husus dikkat çeker. Bunlar, çevre ve sözlü/yazılı gelenek yahut bir başka deyişle edebiyattır. Toplumsal hayatın tezahürü olan destanlar barındırdığı sosyal ve kültürel yaşama dair öğeler bakımından önemli bir zenginlik ihtiva etmektedirler. Bu eşsiz kültürel miras, destanlar aracılığıyla edebî ve estetik bir tarzda yüzyıllar boyunca dilden dile aktarılmış ve yaşatılmıştır. Türklerin coğrafyaya ve tabiat unsurlarına bağlılığı, ekolojik denge ile uyumu köklü bir medeniyet inşa edilmesine önayak olmuştur. Bu ilişki içinde hayvanların her yönüyle işlevsel bir şekilde toplumsal hayata adapte edildiği bir kültür ve medeniyet meydana getirilmiştir. Destanlarda yer alan sığın kemiğinden ok, keçinin boynuzundan yay, öküz derisinden kamçı, teke derisinden tulum, at kuyruğundan ip, geyiğin boyun derisinden matara, yılan derisinden kement yapılması yahut kunduz derisinden yorgan dikilmesi, koyun yününden kilim, kuzu postundan giysi, kaz yününden döşek, koyun postundan börk, oğlak postundan palto, tilki derisinden kalpak, inek derisinden kemer yapılması, deve ve atların taşıt-taşıma hususunda çok önemli yere sahip olması, meslek olarak halkın önemli bir kısmının at çobanlığı, geyik çobanlığı, deve çobanlığı, koyun çobanlığı yapması, yeme, içme beslenme ve mutfak olguları etrafından geyik eti, at eti koyun ve sığır eti ve bu hayvanların sütünün büyük bir öneme sahip olması vb. bu yönelimin ne denli mühim olduğunu gösteren kıymetli örneklerden sadece birkaçıdır. Türklerin hayatlarını idame ettirdikleri coğrafya ve bu coğrafyanın temel özellikleri Türk kültür ve medeniyetini anlamak, toplumsal ve dinî yaşamlarına ışık tutmak için hayati bir önem arz eder. Bu sebeple Türk kavimlerinin yaşam mücadelesi verdiği coğrafyanın her yönüyle irdelenmesi, ikliminin, bitki örtüsünün, coğrafi şekillerinin belirtilmesi bu kültür çevresini tanımlamanın ilk ve en önemli adımı olarak görülebilir. Çünkü Türklerin yaşam sürdürdüğü coğrafya; onların dinî ve kültürel hayatlarını, dünyaya bakış açılarını, üretim ve tüketim tarzlarını derinden etkilemiş ve yaşama dair bütün yönelimlerini büyük oranda şekillendirmiştir. Yaşanılan coğrafya, toplumsal yaşam, kültürel olgular ve edebiyat bu bağlamda ayrılmaz bir bütün olarak görülmelidir. Türklerin yaşam sürdürdükleri topraklarda, çevre ile olan sıkı münasebetleri özellikle hayvanları merkeze alan yaşam düzenleri ve kültürel bilgi birikimleri destan metinlerine önemli oranda yansımış; halk mimarisinden, ev eşyası yapımına, taşıma tekniklerinden halk ekonomisine, halk sanatları ve zanaatlarından halk inançları, töreler, adetler, gelenekler, görenekler atasözleri-deyimler, halk eğlenceleri, adlara kadar her alanda kendini baskın bir şekilde göstermiştir.

Anahtar Sözcükler: Destan, Türk kültürü, işlevsellik, hayvan, kültürel coğrafya.

¹ Bu Bildiri Atatürk Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi (BAP) tarafından desteklenen “Türk Destanlarında Hayvan” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

* Arş. Gör., Atatürk Üniversitesi, E-posta: muhammet.ceylan@atauni.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4194-7527

THE ROLE AND IMPORTANCE OF ANIMALS IN TURKISH EPICS IN THE CONTEXT OF ENVIRONMENT-CULTURE RELATIONSHIP

Abstract

Turks have created a rich cultural accumulation in all geographies where they exist, and have transferred this knowledge to the next generations through epics. Two important issues draw attention in the formation, development, shaping and transfer of all these values. These are the environment and the oral/written tradition or, in other words, literature. The epics, which are the manifestation of social life, contain an important richness in terms of the elements of social and cultural life. This unique cultural heritage has been transmitted and kept alive for centuries in a literary and aesthetic manner through epics. The commitment of the Turks to the geography and natural elements, their harmony with the ecological balance led to the construction of a deep-rooted civilization. In this relationship, a culture and civilization has been created in which animals are functionally adapted to social life in all aspects. Making an arrow from shelter bone, bow from goat's horn, whip from ox skin, overalls from goat skin, rope from horse tail, flask from deer neck skin, lasso from snake skin or sewing quilts from beaver skin, rugs from sheep's wool, clothes from lambskin, mattresses from goose wool, which are mentioned in epics. Börk from sheepskin, coat from kid's skin, calpak from fox skin, belt from cow skin, camels and horses have a very important place in vehicle-transportation, a significant part of the people as a profession horse herding, deer herding, camel herding, sheep shepherd, eating The fact that venison, horse meat, sheep and beef and the milk of these animals have a great importance, etc., around drinking, nutrition and culinary phenomena. These are just a few of the valuable examples that show how important this orientation is. The geography where the Turks live and the basic features of this geography are of vital importance in order to understand Turkish culture and civilization and to shed light on their social and religious lives. For this reason, examining all aspects of the geography where Turkish tribes struggle to survive, specifying its climate, vegetation and geographical shapes can be seen as the first and most important step in defining this cultural environment. Because the geography where Turks live; It has deeply affected their religious and cultural life, their view of the world, their way of production and consumption, and has shaped all their orientations towards life to a large extent. Geography, social life, cultural phenomena and literature should be seen as an inseparable whole in this context. In the lands where the Turks lived, their close relations with the environment, especially their lifestyles that put animals at the center, and their cultural knowledge were reflected in epic texts to a large extent; It has shown itself dominantly in every field from folk architecture to the making of household goods, from transportation techniques to the economy of the people, from folk arts and crafts to folk beliefs, customs, traditions, proverbs, folk entertainments, and names.

Key Words: Epic, Turkish culture, functionality, animal, cultural geography.

7. OTURUM

TÜRK EDEBİYATINDA ÇEVRECİ AKIMLARIN İZLERİ: EKOFEMİNİZM VE EKOMARKSİZM

Halil İbrahim ÜNSER*

Özet

Konargöçer bir toplum olan Türklerin halk kültürü ve edebiyatı, doğayla bütünleşik bir yapı gösterir. Türkiye’de 1980 yılına kadar köy nüfusunun ağırlığını kaybetmemiş olması sonucunda doğa ve çevre, edebiyatımızda her yönüyle önemli konular olagelmış; modern dönem yazarlarımız da çevre hassasiyetlerini korumuşlardır. Fakat ekolojik bakış açısıyla doğanın, metinlerin fonunda yer alması ile başat unsuru olması arasında ciddi bir fark vardır. Türk edebiyatında ekolojik hassasiyetin bu pencereden sorgulanması, araştırmanın temel problemidir.

19. yüzyılda biyolojinin sınırları içerisinde yer alan çevrecilik, 1960’lardan sonra sanayileşmeye tepki olarak ideolojik bir kavrama dönüşmüştür. Çevreci eleştiri olarak nitelendirebileceğimiz hareket ise, 1970’lerin sonlarından itibaren ürünlerini vermeye başlamıştır. Bu dönüşümün fikri alt yapısı 1984 yılında Arne Naess ve Gerorge Sessions tarafından kaleme alınan “derin ekoloji” manifestosuyla çizilmiştir. Ekolojik hareketin içerisinde radikal bir söyleme sahip olan derin ekoloji kavramı, insanın diğer canlılardan üstün görülmesine tepkilidir. Derin ekolojiye göre bütün canlılar, kendi başlarına bir değerdir ve bunun aksi düşünülemez. Derin ekoloji söylemi, apolitikleşme döneminde eski gücünü kaybetmiş feminizm ve Marksizm’i yeniden canlandırmıştır: Feminizmin ekolojik yorumuyla ortaya çıkan kadın ve doğa arasında bağ kurarak doğanın ve kadının özgürleşmesini, ataerkil düzenin sonlandırılmasında bulan eko-feminizm, içinde bulunduğumuz dönemde oldukça kabul gören bir siyasi çerçeve sunmaktadır. Sovyetler Birliği’nin yıkılmasıyla çöküşe geçen Marksizm’in çevre ile bağ kurularak yeniden canlanmasını sağlayan eko-Marksizm ise çevre sorunlarının ancak kapitalizmin sonlandırılmasıyla çözülebileceğini savunmaktadır. Özetle, çevre sorunlarının oluşumunda derin ekoloji yaklaşımı insanlığı-medeniyeti; eko-feminizm ataerkil düzeni; eko-Marksizm ise kapitalizmi sorumlu tutar. Araştırmamız, çevreci akımın bu yaklaşımlarıyla verilen eserlerin Türk edebiyatında izlerini sürülmektedir.

Çevreci dünya görüşü, Türk edebiyatını -1980 sonrası yoğun bir şekilde görüldüğü üzere- apolitikleşme baskısından kurtarmış; bir meselesi olan şiir, roman ve hikâyeye tekrar kavuşturmuştur. Bu açılardan literatür taraması yapılmış ve aşağıda yer alan bulgulara ulaşılmıştır: Derin ekoloji yaklaşımına paralel bir anlayışla yazılan Prof. Dr. Hikmet Birand’ın *Alıç Ağacı ile Sohbetler* adlı eseri, ağacın kişiselleştirilmesiyle sohbet havasında ilerler ve eserde “doğaya sahip olmak değil, ait olmak” fikri ile çevreci yaklaşım açısından bir ilki oluşturur. Özellikle *Berci Kristin Çöp Masalları* ve *Ormanda Ölüm Yokmuş* romanları ile Latife Tekin ve özellikle *Dik Âlâ* adlı eseri ile Elif Sofya derin ekoloji söylemi ve eko-feminist hareketin etkisindedirler. *Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları* serisiyle Buket Uzuner ve *Kanayak* adlı kitabıyla Gamze Arslan eko-feminizm yaklaşımının etkisinde eser veren diğer

* Dr. Öğr. Üyesi, Kapadokya Üniversitesi, Beşeri Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, E-posta: halil.unser@kapadokya.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5456-0837

yazarlarımız olarak sayılabilir. *Köpekli Çocuklar Gecesi* romanı ile eko-Marksizm akımının en etkili örneklerinden birini veren Oya Baydar ise çevrecilik denince akla gelen bir diğer önemli romancımızdır.

Çevreci dünya görüşü etkisinde yazılan eserlerin Türk edebiyatı incelemeleri açısından verimli bir alan oluşturduğu düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Eko-feminizm, eko-Marksizm, derin ekoloji, çevrecilik, Türk romanı.

TRACES OF ENVIRONMENTAL CURRENTS IN TURKISH LITERATURE: ECOFEMINISM AND ECOMARXISM

Abstract

As a nomadic society, Turks' folk culture and literature maintain an embedded stance on nature. With respect to the fact that the village population did not lose weight until 1980 in Turkey, in turn, nature and the environment have been important subjects in all aspects of our literature, causing our modern period writers to preserve their environmental sensitivities. However, from an ecological point of view, there is a serious difference between nature being in the background of the texts and being a significant factor. The questioning of ecological sensitivity in Turkish literature from this perspective has been the main emerging point of the research.

Environmentalism, which was within the borders of biology in the 19th century, has turned into an ideological concept as a reaction to industrialization after the 1960s. The movement, which we can define as environmental criticism, has started to give its products since the late 1970s. The intellectual background of this transformation was drawn with the "deep ecology" manifesto written by Arne Naess and Gerorge Sessions in 1984. The concept of deep ecology, which has a radical rhetoric in the ecological movement, is a reaction to the superiority of humans over other living things. According to deep ecology, all living things are valuable, and the opposite is unthinkable. Deep ecology discourse has revived feminism and Marxism, which lost their former power in the period of depoliticization: Eco-feminism, which finds the liberation of nature and women in the termination of the patriarchal order, by establishing a link between woman and nature that emerged with the ecological interpretation of feminism, is a highly accepted political framework in the current period. offers. Eco-Marxism, which enabled the revival of Marxism, which collapsed with the collapse of the Soviet Union, by establishing a bond with the environment, argues that environmental problems can only be solved by ending capitalism. In summary, deep ecology approach humanity-civilization in the formation of environmental problems; eco-feminism patriarchy; eco-Marxism holds capitalism responsible. Our research traces the works given by these approaches of the environmentalist movement in Turkish literature.

The environmentalist worldview has saved Turkish literature from the pressure of depoliticization as it has been witnessed intensely after 1980; as a matter of issue poetry, novel and story has been brought to the attention of interest. In these respects, a literature review has been made and the following findings has been reached. Prof. Dr. Hikmet Birand's work *Conversations with the Hawthorn Tree*, written with an understanding parallel to the deep

ecology approach, moves in a conversational mood with the personalization of the tree and creates a first in terms of environmentalist approach with the idea of “belonging to nature, not owning it”. Especially these two followings piece of art, Latife Tekin’s *Berci Kristin Garbage Tales* and *No Death in the Forest* along with Elif Sofya’s work *Dik Âlâ* are under the influence of deep ecology discourse and eco-feminist movement. Buket Uzuner with her book named *The Adventures of Misfit Defne Kaman* and *Kanayak* whose Gamze Arslan’s work of art can also be counted as our other writers who wrote under the influence of eco-feminism approach. Oya Baydar, who gave one of the most influential examples of the eco-Marxism movement with her novel *Köpekli Çocuklar Gecesi*, is another important novelist that comes to mind when environmentalism is mentioned.

It is believed that the literary works written under the influence of the environmentalist worldview constitute a productive area for Turkish literature studies.

Key Words: Eco-feminism, eco-Marxism, deep ecology, environmentalism, Turkish novel.

AHMET MUHİP DİRANAS'IN ŞİİRLERİNDE TABİAT DUYARLIĞI

Taner NAMLI*

Özet

Ahmet Muhip Dıranas, Cumhuriyet sonrası Türk şiirinin kudretli şairlerindendir. Şiirini kıymetli kılan üslup ve ahenk özellikleri olmasına rağmen işlediği konulardaki ısrarı, şiirine bir anlam zemini arayışı onu farklı bir yere koymaktadır. Bu yönüyle hemen bütün şiirlerinde öne çıkardığı duyarlıklardan biri olarak tabiat görülür. Tabiat merakını ve sevgisinin kaynağını, şairin çocukluk çağındaki ve askerlik yıllarında bulunduğu Ağrı'nın Doğubeyazıt ilçesindeki tecrübelerine dayandırmak mümkündür. Elbette şair mizacının yönelimiyle bu tecrübeler, bir dikkat ve keşfe dönüşür. Ondaki tabiat intibaları, şairin belleğinde; haz, varlığı tanımlama/yeniden kurgulama ve kendini ona karşı konumlandırma gibi duyumsamalar etrafında işlenir.

Dıranas, tabiattaki her şeye, özellikle gökyüzüne ve bulutlara hayrandır. Kendinden ve şehirden uzaklaşarak tabiatın çağrışımlarına, onun anlam denizine sığınma isteğini sürekli yansıtır. Pek çok şiirinde bakışlarını gökyüzüne çevirir ve bulutlara imrenerek bakar. Şairde öznenin gökyüzünde akıp giden bulutların bir parçası olma arzusu hissedilir. Şiirlerinin belli bir bölümünü oluşturan Ağrı başlıklı kısımda; dağlara olan hayranlığını ve ilgisini gösteren şiirler yer almaktadır. Bu şiirler, askerlik döneminin ürünleridir. Bu dönemin ilhamıyla yazdığı şiirlerden biri olan *Dağlara* başlıklı şiirinde özne, dağlara yücelik atfederek sevgilisine dağlara çıkma çağrısında bulunur. Dıranas'ın en çarpıcı ve güçlü şiirlerinden biri olan *Ağrı* ise, 178 dizeden oluşmaktadır. Hece ölçüsüyle yazılmış, mesnevi tarzında kafiyeleşmiş ve beyit esasına göre tanzim edilmiştir. Şair, “Sürbehan'da askerliğimi yapmasaydım Ağrı'yı yazamazdım.” derken bu dağın huzurunda gerçek hislerinden yola çıkarak bu metni kaleme aldığını belirtir. Ağrı Dağı'na, şiirde manevi gerilimin yaşandığı bir fonksiyon yüklenmiştir. Dağ; kişileştirilir, olağanüstülüklerle bezenir ve bir değer kategorisine sokulur.

Dıranas'ın şiiri, bir sempatinin ve kutsamanın şiiridir. En büyük zaafı tabiattır. Tabiat imgeleri etrafında kurduğu şiirleri, onun tabiat karşısında ne denli bir etki altında olduğunu gözler önüne sermektedir. Gökyüzünden, bulutlardan, dağlardan, mevsimlerden, sulardan, kırlardan bir başka duyuş ve düşünüş edinmiştir. Bazen bu ilgisi hayranlıktan öte, tabiatı kutsamaya, biricik cazibe merkezi oluşa dönüştürür. Hayatı; tabiatın renkleri, sesleri ve duyumsamaları ile anlamlandırır.

Anahtar Sözcükler: Ahmet Muhip Dıranas, şiir, tabiat, Ağrı.

* Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, E-posta: taner.namli@inonu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0329-609X

THE SENSITIVITY OF NATURE IN THE POEMS OF AHMET MUHİP DIRANAS

Abstract

Ahmet Muhip Dıranas is one of the most powerful poets of Turkish poetry after the Republic. Although there are stylistic and harmonious features that make his poetry valuable, his insistence on the issues he has committed, and his search for a ground of meaning for his poetry puts him in a different place. In this aspect, nature is seen as one of the sensibilities that he highlights in almost all his poems. It is possible to base the curiosity of nature and the source of his love on the poet's experiences in the Doğubeyazıt district of Ağrı, where he was in childhood and military service. Of course, with the orientation of the poet's temperament, these experiences turn into attention and discovery. His natural intimations are processed in the poet's memory around sensations such as jun, defining/re-establishing existence and positioning oneself against it.

Dıranas adores everything in nature, especially the sky and clouds. He constantly reflects his desire to take refuge in the connotations of nature, its sea of meaning, moving away from himself and from the city. In many of his poems, he turns his gaze to the sky and looks enviously at the clouds. The poet feels the desire of the subject to be part of the clouds that flow in the sky. In the section entitled Ağrı, which constitutes a certain part of his poems; there are poems showing his admiration and interest in the mountains. These poems are the products of his military service. For example, in his poem entitled *Mountains*, one of the poems he wrote with the inspiration of this period, the subject calls his lover to go up to the mountains by ascribing glory to the mountains. One of the most striking and powerful poems of Dıranas, *Ağrı*, consists of 178 strings. It is written in syllabic measure, rhymed in mesnevi style and arranged on the basis of couplets. The poet states that he wrote this text based on his true feelings in the presence of this mountain when he said, "If I hadn't done my military service in Sürbehan, I wouldn't have written Ağrı." The mountain of pain is endowed with a function in which spiritual tension is experienced in the poem. Mountain; it is personified, adorned with extraordinary things and placed in a value category.

The poem of Dıranas is a poem of sympathy and blessing. His greatest weakness is nature. His poems, which he founded around the images of nature, show how influenced he is in the face of nature. He has acquired another kind of hearing and thought from the sky, clouds, mountains, seasons, waters, countryside. Sometimes this interest turns more than admiration into a blessing of nature, a unique attraction. It makes sense of life with the colors, sounds and sensations of nature.

Key Words: Ahmet Muhip Dıranas, poetry, nature, Ağrı.

MODERN TÜRK ŞİİRİNDE EKOLOJİK ORTAM

Ahmet KARAKUŞ*

Özet

Edebiyat ve çevre denildiği zaman ilk akla gelen husus, şairlerin tabiat varlıklarına şiirlerinde çeşitli şekillerde yer vermeleridir. Ancak bu ele alınış daha çok ekolojik ortamın imgeler yoluyla kullanılması şeklinde olmuştur. Şairlerin amacı doğal çevreyi vermekten ziyade bu varlıklar vasıtasıyla yeri geldiği zaman fikirlerini yeri geldiği zaman sanatsal endişeleri için doğayı salt bir vasıta yapmalarıdır. Bu çalışmada modern Türk şiirinin farklı dönemlerinde ve çeşitli sanat kaygılarıyla ön plana çıkmış şairlerinden bazıları örneklem olarak yansıtılarak tabiatın çağdaş şiire nasıl girdiği gösterilmeye çalışılacaktır. Bu husus, şiirler tahlil edilerek yapılacaktır. Bu çalışmada kış, yağmur, toprak, mevsimler, ağaç ve rüzgâr gibi tabiat olayları ve varlıklarına değinilmektedir. Elde edilen tespitlere göre ekolojik ortam için örnek verilecek olursa bazen Nazım Hikmet'in *Bir Kış* adlı şiirinde başlıktan da anlaşıldığı üzere mevsim kış, hava kar yağışlıdır ve bu tabiat olayı hatıraları canlandırmakta sevgiliyle tanışılan günü anımsatmaktadır. Bazen Şükrü Erbaş'ın *Yolculuk III* şiirinde ise kış şartları Yozgat vurgulanarak değinilmektedir, hava "serttir soğuktur". Bazen Cahit Külebi'nin *Yağmur* şiirinde yağmur yağmakta, bu ekolojik olayla topraktan bereket umulmaktadır. Bazen Birhan Keskin'in *Çimenlerin Efendisi* şiirinde yağmur, "huzur yaymaktadır". Bazen Haydar Ergülen'in *Yağmur ve Fransızca 4.* adlı şiirinde ise yağmur ile dil arasında ilişki kurulmaktadır. Bazen de Tuğrul Tanyol'un *Yağmurla Çizilen* şiirinde bu tabiat olayı kişileştirilmiştir. Gülten Akın'ın *Kendi Yalnızlığında Unutulmuş* şiirinde ise toprak işlenmekte, toprağın "davetkârlığı" ile onun verimliliğine değinilmektedir. Faruk Nafiz Çamlıbel'in *İlkbahar Güneşi* şiirinde ise mevsim ilkbahardır ve ağaçlar güney rüzgârıyla canlanmaktadır. Behçet Necatigil'in *Sonbahar* şiirinde görüldüğü üzere mevsim sonbahar olmuştur ve doğa bu mevsim şartlarını yansıtmaktadır. Bazen de Mehmet Narlı'nın *Ben Çiçeksiz Baharların Yoldaşı* şiirinde bahar sevgiliyle özdeşleştirilmiştir. Hüsrev Hatemi'nin *Rumeli Rüzgârı* adlı şiirinde ise bu doğa olayı, Balkanlar'dan gelen Tanrı misafiri olarak değerlendirilmiştir. Özdemir Asaf'ın *Saçları* şiirinde ise rüzgârın esmesi ile sevgilinin saçları arasında bir ilişki kurulmuştur. Özdemir İnce'nin *Mevsimler* şiirinde de rüzgâr ele alınmakta ancak burada şair, karısıyla rüzgâr arasında bağlantı kurmuştur.

Anahtar Sözcükler: Modern Türk şiiri, ekoloji, çevre, şair, doğa.

THE ECOLOGICAL ENVIRONMENT IN MODERN TURKISH POETRY

Abstract

The first thing that comes to mind when talking about literature and the environment is that poets include natural beings in their poems in various ways. However, this approach has been more in the form of using the ecological environment through images. The aim of poets is not to express the natural environment, but to make nature a mere means for their ideas and at times artistic concerns through these beings. In this study, some of the

* Dr., Atatürk Üniversitesi, ATATÖMER, E-posta: ahmet.karakus@atauni.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8102-3516

prominent poets of modern Turkish poetry in different periods and with various art concerns will be reflected as examples and will try to show how nature is included in contemporary poetry. This will be done by analyzing the poems. In this study, natural phenomena and their existence such as winter, rain, soil, seasons, trees and wind are discussed. According to the findings obtained, if an example is given for the ecological environment, the season is winter, the weather is snowy, as can be understood from the title of Nazim Hikmet's poem *Winter*, and this natural event brings memories to life and reminds of the day when he met his beloved. In the poem of Şükrü Erbaş's *Journey III*, winter conditions are mentioned by emphasizing Yozgat, the weather is "hard and cold". It rains in the *Rain* poem by Cahit Kulebi, with this ecological event, fertility of the soil is hoped for. In Birhan Keskin's poem, *The Lord of the Grass*, rain "radiates peace". In Haydar Ergülen's poem *French and Rain 4*, a relationship between rain and language is established. This natural phenomenon is personified in the *Rain-Drawn* poem by Tugrul Tanyol. In Gülten Akin's poem *Forgotten in His Own Loneliness*, the soil is processed and its fertility is touched upon with the "invitation" of the soil. In Faruk Nafiz Çamlıbel's poem *Spring Sun*, the season is spring and the trees come alive with the south wind. As seen in Behçet Necatigil's *Autumn* poem, the season has been autumn and nature reflects the conditions of this season. In Mehmet Narlı's poem *Comrade of the Spring without Flowers*, spring is identified with the lover. In the poem *Rumeli Wind* by Hüsrev Hatemi, this natural phenomenon was considered a guest of God from the Balkans. In Özdemir Asaf's *Hair* poem, a relationship has been established between the blowing of the wind and the lover's hair. Özdemir Ince's poem *Seasons* also deals with the wind, but here the poet has deciphered the connection between his wife and the wind.

Key Words: Modern Turkish poetry, ecology, environment, poet, nature.

EKOLEŞTİREL KURAM BAĞLAMINDA ÂŞIK ŞİİRLERİNE BİR BAKIŞ: 2021 ORMAN YANGINLARI ÖRNEĞİ

Beyza Betül BARGIN*

Nur KESKİN**

Özet

Yirminci yüzyılda yaşanan siyasi, ekonomik ve sosyal değişimler sonucunda meydana gelen iklim krizi, küresel ısınma ve plansız kentleşmeler ekolojik dengenin bozulmasına neden olmaktadır. Söz konusu çevre sorunlarının, zamanla insan hayatını tehdit eden bir unsur hâline dönüşmesi ve bu sorunların daha fazla gündeme gelmesi çevreci kuramları ön plana çıkarmıştır. Bu kuramlardan biri olan *ekoeleştir*i, çevresel sorunların kaynağını çevre-insan, insan-üretim ve insan-tüketim ilişkileri bağlamında ele almaktadır. İlk kez Amerikalı William Rueckert tarafından kullanılan ekoeleştiri terimi, insanı doğa ile bir bütün olarak kabul eder. Bu bütünlüğü bozan asıl unsur; insanların sanayi, turizm, tarım ve ulaşım gibi faaliyetleri bilinçsizce sürdürmeleri ve doğadaki hammadde kaynaklarına hükmetmeye çalışmalarıdır. Ekoeleştirinin esas amacı, doğa üzerinde oluşturulan bu tahribata dikkat çekmek ve edebî metinler aracılığı ile toplumda çevre bilinci oluşturmaktır. Toplumsal bilincin oluşmasını kendilerine görev edinen âşıklar, her dönemde halkın üzüntü, keder, öfke, korku, heyecan, sevinç ve umut gibi duygularını dile getirmişlerdir. Toplumun yaşadığı sorunlara sazları ile sözcülük eden âşıklar, çevre ile ilgili sorunları da şiirlerine yansıtmışlardır. Bu çevre sorunlarından olan çığ, deprem, sel ve yangın gibi doğal afetler ülkemizde zaman zaman meydana gelmektedir. 2021 yılında Antalya'nın Manavgat ilçesinde 28 Temmuz'da başlayıp 12 Ağustos'a kadar devam eden orman yangınları birçok kenti etkisi altına almıştır. Türkiye'nin farklı coğrafi bölgelerinde meydana gelen yangınlar, halkı hem maddi hem de manevi yönden büyük bir yıkıma uğratmıştır. Bu yıkım karşısında âşıklar kayıtsız kalmamış, bu süreçte yaşananları şiirlerinde eleştirel bir dille ifade etmişlerdir. Ekoeleştiri, edebî eserleri çevreci bir bakış açısıyla ele alıp değerlendirmekte ve toplumda çevre bilinci oluşturmayı amaçlamaktadır. Âşıkların, orman yangınları ile ilgili yazdıkları şiirleri de bu bağlamda incelemek mümkündür. Bu çalışmada, 15 âşğın sosyal medya hesaplarından yaptıkları paylaşımlar incelenerek orman yangınları ile ilgili süreci farklı boyutlarıyla nasıl ele aldıkları tespit edilmiştir. Sanal ortam aracılığı ile derlenen bu şiirlerde; orman varlığının canlılar için önemi, yangınlar için duyulan üzüntü, yangın bölgelerindeki durum, yangınlara neden olanlara duyulan öfke vb. tepkiler, yangınların sönmesi için yapılan dualar, yangına neden olanlara edilen beddualar, yangınların tekrarlanmaması için alınması gereken tedbirler başlıca değinilen konulardır.

Anahtar Sözcükler: Edebiyat ve çevre, ekoeleştiri, âşık şiiri, orman yangınları.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, E-posta: betulbargin@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-5803-5922

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, E-posta: nurksknn@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2456-8429

A LOOK AT MINSTREL POEMS IN THE CONTEXT OF ECOCRITICAL THEORY: THE CASE OF 2021 FOREST FIRES

Abstract

The climate crisis, global warming and unplanned urbanization, which occurred as a result of the political, economic and social changes in the twentieth century, cause the deterioration of the ecological balance. The environmental problems in question have turned into an element that threatens human life over time and these problems have come to the fore. Ecocriticism, one of these theories, deals with the source of environmental problems in the context of environment-human, human-production and human- consumption relations. The term ecocriticism, first used by the American William Rueckert, accepts man as a whole with nature. The main factor that disrupts this integrity is; It is people's unconscious pursuit of activities such as industry, tourism, agriculture and transportation and trying to dominate the raw material resources in nature. The main purpose of ecocriticism is to draw attention to this destruction on nature and to create environmental awareness in society through literary texts. The minstrels, who take it as their duty to create social consciousness, have always expressed the feelings of the people such as sadness, grief, anger, fear, excitement, joy and hope. The minstrels, who spoke to the problems of the society with their instruments, also reflected the environmental problems in their poems. Natural disasters such as avalanches, earthquakes, floods and fires, which are among these environmental problems, occur from time to time in our country. In 2021, forest fires in Antalya's Manavgat district, which started on July 28 and continued until August 12, affected many cities. The fires that took place in different geographical regions of Turkey devastated the people both materially and morally. In the face of this destruction, the minstrels did not remain indifferent, and they expressed the experiences in this process with a critical language in their poems. Ecocriticism considers and evaluates literary works from an environmental perspective and aims to create environmental awareness in society. It is possible to examine the poems written by the minstrels about forest fires in this context. In this study, it was determined how 15 minstrels handled the process of forest fires with different dimensions by examining their social media accounts. In these poems compiled through the virtual environment; importance of forest existence for living things, sadness about fires, situation in fire areas, anger towards those who caused fires, etc. reactions, prayers for the extinction of the fires, curses against those who caused the fire, measures to be taken to prevent the fires from recurring are the main topics covered.

Key Words: Literature and environment, ecocriticism, minstrel poem, forest fires.

Edebiyat ve Çevre Sempozyumu

Bildiri Özetleri Kitabı

İnsan tarihinin doğanın oluşumu ve gelişimi içerisinde yalnızca küçük bir zaman aralığını işgal ettiği gerçeğinden hareketle çevrenin genelde sanatın, özelde ise edebiyatın bir arka planı olmadığı, aksine bireyi ve eserini kuran, doğrudan belirleyici etkilerinin olduğu açıktır. Sanatın her dalında verilen ilk eserlerin çevre ile olan yalın ve içten birlikteliği, Türk edebiyatına gelindiğinde ise kadim edebî metinlerin neredeyse varlık nedeninin çevreye verilen önemin ve onu kutsayan anlayışın bizatihi kendisi olduğu hatırlandığında, çevre-insan-sanat üçgeninin bir “yaşam döngüsü” ifade ettiği anlaşılabacaktır. Orta Asya’dan Anadolu’ya, Balkanlar’dan Sibiry’a çevrenin her tür rengini, dokusunu ve görüntüsünü kelimelerine nakşeden, çevreden binlerce yıl boyunca beslenerek bu alandaki hafızayı koruyan ve aktaran, çevre-insan odaklı köklü ve zengin bir külliyyatla ışıldayan Türk edebiyatı, çevreci düşünce alanına katkı sağlayacak niteliklere fazlasıyla sahiptir.

Çevresel sürdürülebilirliği destekleyen akademik faaliyetler ile sanat ve edebiyat alanlarında atılacak adımlara destek vermeyi sorumluluk kabul eden Üniversitemiz, 27-28 Mayıs 2022 tarihlerinde çevrim içi olarak Edebiyat ve Çevre Sempozyumu adıyla, Türk edebiyatı başta olmak üzere etkilendiği diğer edebiyat sahası ve disiplinlerini de kapsayan verimli bir etkinlik gerçekleştirmiştir.

Sempozyumda, Türkiye’de Türk edebiyatı ekseninde çevreci düşünce üzerine çalışan araştırmacıları bir araya getirerek disiplinler arası bir paylaşım ve tartışma ortamı sağlanmış, bu alandaki birikim değerlendirilmiş ve yeni çalışmalara yönelik iş birliği teşvik edilmiştir.

Nevşehir Yerleşkeleri:
Mustafapaşa - Uçhisar - Ürgüp
Tel: 0384 353 5009 (pbx) Faks: 0384 353 5125
İstanbul Yerleşkesi:
Sabiha Gökçen Uluslararası Havalimanı
Tel: 0216 588 0010 (pbx) Faks: 0216 588 0012
info@kapadokya.edu.tr

9 786054 448302